

π. Αναστάσιος Γκοτσόπουλος
Ἐφημέριος Ἰ. Ν. Ἁγ. Νικολάου Πατρῶν
e-mail: agotsopo@gmail.com
τηλ. 6945-377621

**ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΒΛ. ΦΕΙΔΑ
«ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΜΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΕΤΕΡΟΔΟΞΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ Ι. ΚΑΝΟΝΕΣ»**

Δημοσιεύθηκε στό δελτίο ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ (τεύχ. 699/30.4.09, σ.σ. 11-33) ἄρθρο τοῦ Καθηγητοῦ Βλασίου Φειδᾶ μέ τίτλο «τό ζήτημα τῆς συμπροσευχῆς μετά τῶν ἑτεροδόξων κατά τούς ἱερούς Κανόνες»¹ (στό ἐξῆς: Φειδᾶς). Ὅπως ἀναφέρει ὁ συντάκτης, τό ἄρθρο αὐτό ἀποτελεῖ ἀπάντηση-γνωμοδότηση σέ ἐρώτημα πού τοῦ ἀπευθύνθηκε.

Ἡ δημοσίευση τόσο μεγάλης ἐργασίας (23 σελίδες) στό ἐπίσημο δελτίο τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Σαμπεζύ Γενεύης) καί ἡ προσωπικότητα καί οἱ πολλές καί κρίσιμες ιδιότητες τοῦ συντάκτου καταδεικνύουν τή σοβαρότητα τοῦ θέματος τῶν συμπροσευχῶν μέ ἑτεροδόξους στή σύγχρονη διορθόδοξη καί διαχριστιανική συνεργασία.

Στό ἄρθρο ὁ καθηγητής συμπεραίνει ὅτι ὄχι μόνο δέν ἀπαγορεύεται ἡ συμπροσευχή μέ τούς ἑτεροδόξους στά πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλά ἀντιθέτως οἱ Ἰ. Κανόνες ἐνθαρρύνουν τήν κοινή προσευχή μέ τίς ἄλλες ὁμολογίες, ἡ δέ κανονική ἀπαγόρευση περιορίζεται ἀποκλειστικά στή Θ. Λειτουργία.

Ἡ ἐπιχειρηματολογία τοῦ κ. Φειδᾶ ἐντοπίζεται κυρίως στά ἐξῆς σημεία:

1. στήν «ἀκριβῆ γραμματική ἐρμηνεία» (Φειδᾶς, σ. 15) τῶν Κανόνων,
2. στήν «συνεπῆ ἀναφορά τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τά συγκεκριμένα ἐκκλησιαστικά προβλήματα τῆς συγκεκριμένης ἐποχῆς» καί εἰδικότερα «εἰς τάς ἐπικινδύνους διά τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καταστάσεις τοῦ Δ' αἰῶνος» (Φειδᾶς, σ. 15),
3. οἱ Ρωμαιοκαθολικοί καί οἱ Προτεστάντες δέν ἔχουν καταδικαστεῖ ὡς αίρετικοί καί
4. οἱ συμπροσευχές εἶναι «ἀναπόφευκτος συνέπεια» τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

Α. Ποιά ἡ ἔννοια τοῦ «συνεύχεσθαι» ;

Δέν εἶναι ἀκριβές ὅτι «οἱ κανόνες συνδέουν πάντοτε τό “συνεύχεσθαι”

πρός πράξεις συλλειτουργίας ἢ συνιερουργίας ὀρθοδόξων κληρικῶν μετά αίρετικῶν».

Ὁ Καθηγητής Φειδᾶς ἐξετάζοντας τήν «ἀκριβῆ γραμματική ἐρμηνεία» τῶν Ἱερῶν Κανόνων συμπεραίνει ὅτι «συνεπῶς, εἶναι εὐνόητον, ὅτι ὁ ΜΕ' καί οἱ λοιποί σχετικοί Αποστολικοί κανόνες συνδέουν **πάντοτε** τό “συνεύχεσθαι” πρὸς πράξεις συλλειτουργίας ἢ συνιερουργίας ὀρθοδόξων κληρικῶν μετά αίρετικῶν» (Φειδᾶς, σ. 19) καί «συνεπῶς, ἡ ἀληθῆς ἔννοια τῶν ἀνωτέρω κανόνων (πού ἀπαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αίρετικούς) ἀναφέρεται εἰς **μόνην** τήν εὐλογον καί αὐτονόητον ἀπαγόρευσιν τῆς συλλειτουργίας ὀρθοδόξων κληρικῶν μετά τῶν ἑτεροδόξων καί ὄχι βεβαίως εἰς τήν συμμετοχήν αὐτῶν εἰς πᾶσαν ἄλλην προσευχήν» (Φειδᾶς, σ. 20). Περιορίζει δηλαδή τήν ἔννοια τῆς συμπροσευχῆς ἀποκλειστικά καί μόνο στή Θ. Λειτουργία καί ὄχι σέ ἄλλη ἀκολουθία.

Εἶναι ἀσφαλῶς προδήλως ἀνακριβῆ τά συμπεράσματα αὐτά, διότι - ὅπως θά καταδειχθεῖ - ἡ ἔννοια τοῦ «συνεύχεσθαι» στους Ἰ. Κανόνες εἶναι πολύ εὐρεία καί περιλαμβάνει ἀπό τήν ἀπλή προσευχή λαϊκῶν ἐκτός ναοῦ, «ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ἀγρῶ», μέχρι καί τήν ἐνώπιόν του θυσιαστηρίου τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας ἀπό κληρικούς. Μέ κανένα τρόπο δέν εἶναι δυνατόν νά περιορίζεται μόνο στή συμμετοχή κληρικῶν στή Θ. Λειτουργία:

1. Η έννοια του «συνεύχεσθαι» στη θύραθεν και πατερική γραμματεία.

Στην αρχαία ελληνική γραμματεία, κατά τόν Ίω. Σταματάκο, «συνεύχομαι» σημαίνει «εὔχομαι (προσεύχομαι) ἀπό κοινού μετά τινός, ἐνώνω τὰς εὐχὰς μου μέ τὰς δικὰς του»². Στην Πατερική γραμματεία, σύμφωνα μέ τόν G.W.H.Lampe³ «συμπροσεύχομαι» σημαίνει “pray together, pray with”, ἐνῶ τό «συνεύχομαι» σημαίνει α) «pray with, pray together» (=προσεύχομαι μαζί) καί β) “wish one well” (=εὔχομαι νά εἶναι καλά).

Στήν Καινή Διαθήκη ἀπαντᾶται μόνο τό ρῆμα «εὔχεσθαι»⁴, ὅπου σέ καμία περίπτωση δέν ὑπονοεῖται ἡ τέλεση Θ. Λειτουργίας, ἀλλά μόνο προσευχῆς ἢ ἀπλῆς εὐχῆς. Παρόμοιες εἶναι καί οἱ ἀναφορές στή μετάφραση τῶν Ο' στήν Π. Δ.

Κατά συνέπεια, δέν βρίσκει ἔρεισμα οὔτε στήν Ἀγ. Γραφή, οὔτε στήν πατερική ἢ θύραθεν γραμματολογία ἢ ἐρμηνεία ὅτι «συνεύχομαι» ἢ «συμπροσεύχομαι» σημαίνει ἀποκλειστικά τή συμμετοχή ὄχι σέ ἀπλή κοινή προσευχή, ἀλλά στήν τέλεση Θ. Εὐχαριστίας.

2. Η έννοια του «συνεύχεσθαι» στους Ἱερούς Κανόνες.

Εἶναι προφανές ὅτι ὅταν οἱ συντάκτες τῶν Ἱερῶν Κανόνων θέλουν νά διευρύνουν ἢ νά περιορίσουν τήν έννοια ἑνός ὅρου, ἢ νά δώσουν διαφοροτικό νόημα, ἀπό ὅτι ἡ συνήθης έννοιά του στή βιβλική καί πατερική γραμματεία ὀφείλουν νά τό προσδιορίσουν ἐπακριβῶς. Κάτι τέτοιο δέ συμβαίνει μέ τόν ὄρο «συνεύχεσθαι» καί τούς συναφεῖς. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ὁ Θ' Κανόνας τοῦ Ἀγ. Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας ὁ ὁποῖος περιορίζει τήν έννοια τοῦ «εὔχεσθαι» καί «εὐχή» μόνο στήν Ἀγ. Αναφορά τῆς Θ. Λειτουργίας λέγοντας: «Εἰ ὀφείλει Κληρικός εὔχεσθαι ... ἢ ... ὅποτεν ποιῆ τήν εὐχήν, ἡγουν τήν προσφοράν». Τό «ἡγουν» προσδιορίζει ἐπακριβῶς τή βούληση τοῦ συντάκτου ὅταν ὀμιλεῖ περί τοῦ «εὔχεσθαι» καί «εὐχή». Ἐάν «εὔχεσθαι» καί «εὐχή» έννοεῖτο πάντοτε ἡ Θ. Λειτουργία, δέν χρειαζόταν διευκρίνιση.

Στούς περισσότερους ἀπό τούς Ἱ. Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αἰρετικούς δέν προσδιορίζεται ὅτι ἡ ἀπαγόρευση ἀφορᾷ μόνο κληρικούς. Σέ ὀρισμένους μάλιστα ρητῶς προβλέπονται ἐπιτίμια γιά τούς λαϊκούς πού παραβαίνουν τήν κανονική ἀπαγόρευση συμπροσευχῆς. Κατά συνέπεια, «συνεύχεσθαι» σημαίνει καί τήν ἀπλή προσευχή, διότι ἀσφαλῶς οἱ λαϊκοί μποροῦν μόνο νά συμπροσεύχονται καί ὄχι νά συλλειτουργοῦν.

Ἰδιαίτερα σημαντικός γιά τήν κατανόηση τοῦ ποιά προσευχή μέ αἰρετικούς ἀπαγορεύεται εἶναι ὁ **ΞΕ'** (ἢ **ΞΔ'** κατά Ράλλη-Ποτλή (στό ἐξῆς : Ρ-Π.) **Κανόνας τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων: «Εἰ τις κληρικός, ἢ λαϊκός εἰσέλθοι εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων, ἢ αἰρετικῶν προσεύξασθαι, καί καθαιρεῖσθω, καί ἀφοριζέσθω».** Δυστυχῶς αὐτός ὁ σημαντικός κανόνας διέλαθε (;) τῆς προσοχῆς τοῦ καθηγητοῦ καί δέν τόν ἀναλύει στό ἄρθρο! Καί μόνο αὐτός ὁ Κανόνας καταρρίπτει τόν ἐσφαλμένο ἰσχυρισμό τοῦ ἀρθρογράφου ὅτι «οἱ σχετικοί Ἀποστολικοί κανόνες συνδέουν πάντοτε τό “συνεύχεσθαι” πρὸς πράξεις συλλειτουργίας ἢ συνιερουργίας ὀρθοδόξων κληρικῶν μετά αἰρετικῶν» (Φειδᾶς, σ. 19) καί «συνεπῶς, ἡ ἀληθῆς έννοια τῶν ἀνωτέρω Κανόνων (πού ἀπαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αἰρετικούς) ἀναφέρεται εἰς μόνην τήν εὐλογον καί αὐτονόητον ἀπαγόρευσιν τῆς συλλειτουργίας ὀρθοδόξων κληρικῶν μετά τῶν ἑτεροδόξων καί ὄχι βεβαίως εἰς τήν συμμετοχήν αὐτῶν εἰς πάσαν ἄλλην προσευχήν» (Φειδᾶς, σ. 20). Ὅταν ὁ **ΞΕ'** Ἀποστολικός ἀπαγορεύει τό «εἰσέλθοι ... προσεύξασθαι» ἀσφαλῶς καί δέν έννοεῖ τό συλλείτουργο, διότι δέν νοεῖται κοινή Θ. Λειτουργία μέ Ἰουδαίους στή συναγωγή τους!

Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τόν **ΛΖ'** τῆς ἐν **Λαοδικείᾳ: «ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν τά πεμπόμενα ἑορταστικά λαμβάνειν, μηδέ συνεορτάζειν αὐτοῖς».** Καί αὐτός δέ μνημονεύεται καθόλου στό ἄρθρο. Εἶναι πρόδηλο ὅτι στό «συνεορτάζειν» ἐμπερικλείεται κάθε λατρευτική ἀκολουθία καί τελετή – ἀσφαλῶς καί ἡ Θ. Λειτουργία, ἀλλά ὄχι μόνο αὐτή – πρὸς τιμὴν προσώπου ἢ γεγονότος τό ὁποῖο ἑορτάζεται ἀπό τούς Ἰουδαίους ἢ αἰρετικούς. Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι οἱ ἑορτές τῶν Ἰουδαίων καί αἰρετικῶν ἀντιμετωπίζονται μέ ἐνιαία ἀπαγόρευση.

Ἐπίσης σαφής εἶναι καί ὁ **Β' Κανόνας τῆς ἐν Ἄντιοχείᾳ** (καί αὐτός δέν ἀναφέρεται στό ἄρθρο): «**μή ἐξεῖναι δέ κοινωνεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις, μηδέ κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μή τῆ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις**». Προφανῶς τό «κοινωνεῖν» ἀναφέρεται στή Θ. Εὐχαριστία καί ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τό «κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι», ὅπου ὑπονοεῖ τὴν ἀπλή προσευχή. Μὲ τό «κατ' οἴκους συνελθόντας συνεύχεσθαι» δέν νοεῖται τέλεση Θ. Λειτουργίας, ἀφ' ἑνός μὲν διότι τέλεση Θ. Λειτουργίας, χωρὶς νά εἶναι ἀνάγκη, ἐν οἴκῳ ἀπαγορεύεται σύμφωνα μέ τόν Κανόνα ΝΗ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου, καί ἀφ' ἑτέρου διότι δέν θά εἶχε νόημα στόν ἴδιο Κανόνα ἢ ἐπανάληψη ἀπαγορεύσεως τελέσεως Θ. Λειτουργίας.

Σύμφωνα μέ τόν **Γ' Κανόνα τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων** "εἴ τις ἀκοινωνήτω, **κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται**, οὗτος ἀφοριζέσθω". Ὄταν ὁ Κανόνας **ἐπιβάλλει ἀφορισμό σέ ὅποιον «κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται»** μέ ἀκοινωνήτον (αἵρετικό ἢ ἀφορισμένο), προφανῶς ἐννοεῖ τὴν ἀπλή συμπροσευχή καί ὄχι τὴν τέλεση Θ. Λειτουργίας, διότι, ὅπως ἐλέγχθη ἤδη, χωρὶς νά ὑπάρχει ἀνάγκη, τέλεση Θ. Λειτουργίας «ἐν οἴκῳ» ἀπαγορεύεται αὐστηρά. Ἐπί πλέον δέ, καί ἡ ἴδια ἢ δομὴ τοῦ κειμένου ὑπονοεῖ ὅτι δέν πρόκειται γιὰ τὴν εὐχαριστηριακὴ συνάξη, ἀλλὰ γιὰ ἀπλή κατ' ἰδίαν προσευχή. Ἄρα, μέ τό "κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται" ἐννοεῖ ὅποιαδήποτε ἀπλή συμπροσευχὴ ὁ παραβαίνων αὐτόν τόν Κανόνα «ἀφορίζεσθω»!

Εἶναι ἀπαραίτητο νά σταθοῦμε στὴν ἐρμηνεία πού δίνει ὁ καθηγητὴς στόν Θ' Κανόνα τοῦ Ἀγ. Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, ὅπου, ἐσφαλμένως, συμπεραίνει ὅτι «ἐπομένως οἱ ἀρειανοὶ ἢ ἄλλοι αἵρετικοὶ δύνανται νά παρίστανται εἰς τὴν ὑπὸ ὀρθοδόξου κληρικοῦ τελουμένην ὀρθόδοξον θείαν λειτουργίαν τουλάχιστον "μέχρι τοῦ ἀσπασμοῦ"» (Φειδᾶς, σ. 20) καί «ὅθεν ... εἰς "οὐδέν βλάπτει" ὁ συνεκκλησιασμός ὀρθοδόξων καί αἵρετικῶν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν» (Φειδᾶς, σ. 21). Ὅμως κάτι τέτοιο δέν προκύπτει καθόλου ἀπὸ τό κείμενο τοῦ Κανόνος: «**Ἐρώτησις:** Εἰ ὀφείλει Κληρικός εὐχεσθαι, παρόντων Ἀρειανῶν, ἢ ἄλλων αἵρετικῶν, ἢ οὐδέν αὐτόν βλάπτει, ὅποταν αὐτός ποιῇ τὴν εὐχήν, ἢ γοῦν τὴν προσφορὰν; **Ἀπόκρισις:** Ἐν τῇ θείᾳ ἀναφορᾷ ὁ Διάκονος προσφωνεῖ πρὸ τοῦ ἀσπασμοῦ: "Οἱ ἀκοινωνήτοι περιπατήσατε". Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μή ἂν ἐπαγγέλλωνται μετανοεῖν καί ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν». Ἐρωτᾶται δηλ. ὁ Ἀγ. Τιμόθεος ἔάν κατὰ τὴν ὥρα τῆς Ἀγ. Ἀναφορᾶς σέ Θ. Λειτουργία πού τελεῖ Ὁρθόδοξος κληρικός ἐπιτρέπεται νά εἶναι παρόντες ἀρειανοὶ ἢ ἄλλοι αἵρετικοί. Εἶναι προφανές ἀπὸ τὴ δομὴ τῆς ἐρωτήσεως ὅτι τό «εὐχεσθαι» τοῦ πρώτου σκέλους ἐπεξηγεῖται στό δεύτερο μέρος τῆς ἐρωτήσεως μέ τὴ φράση «ὅταν αὐτός ποιῇ τὴν εὐχήν, ἢ γοῦν τὴν προσφορὰν». Ἀπὸ τό κείμενο προκύπτει σαφῶς ὅτι τό ἐρώτημα ἀφορᾷ τὴν ὑψιστὴ στιγμή τῆς Ἀγ. Ἀναφορᾶς καί ἀσφαλῶς δέν ὑπονοεῖται πουθενά στό ἐρώτημα διάκριση γιὰ δύο μέρη τῆς Θ. Λειτουργίας. Ἡ Θ. Λειτουργία ἀντιμετωπίζεται ἐνιαία καί ὄχι ὡς δύο τμήματα. Τὴν ἴδια ἄποψη περὶ ἐνιαίας ἀντιμετωπίσεως τῆς Θ. Λειτουργίας ἐκφράζει καί ὁ Βαλσαμών: «ἢ ἐρώτησις περὶ κληρικοῦ, εἰ ὀφείλει εὐχεσθαι παρόντων αἵρετικῶν, ἢ γοῦν προσφέρειν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν» (Ρ-Π., δ, 336), καί κατὰ τόν ἴδιο τρόπο προσεγγίζει καί ὁ Ἀγ. Νικόδημος Ἀγιορείτης τό ἐρώτημα «ἐρωτήθη ὁ Πατὴρ οὗτος, ἂν πρέπει ὁ Ἱερεὺς νά προσφέρει ἀναίμακτον ἱερουργίαν, ὅταν εἶναι παρόντες ἀρειανοὶ καί ἀπλῶς αἵρετικοί», ὁμοίως καί ὁ Βλάσταρης δέν κάνει διάκριση στὰ μέρη τῆς Θ. Λειτουργίας (Ρ-Π., στ, 73). Ἄλλωστε καί στὴν ἀπάντησή του ὁ Ἀγ. Τιμόθεος δέν ἀναφέρεται σέ διαφοροποιημένη συμπεριφορὰ ἔναντι τῶν αἵρετικῶν στὰ δύο μέρη τῆς Θ. Λειτουργίας. Ἐάν ἐννοοῦσε κάτι τέτοιο θά ἔπρεπε νά τό δηλώσει ρητῶς. Ἡ ἀπάντηση τοῦ Ἀλεξανδρείας εἶναι ἀπλή, σαφής καί ἐνιαία: «οὐκ ὀφείλουσι παρεῖναι» παρά μόνο ἔάν «ἐπαγγέλλωνται» (δηλ. νά ἔχουν ὑποσχεθεῖ) ὅτι θά μετανοήσουν καί νά φύγουν ἀπὸ τὴν αἵρεση». **Πουθενά δε λέει ὅτι στό πρῶτο μέρος τῆς Θ. Λειτουργίας μποροῦν νά παρίστανται καί στό δεύτερο ἀπαγορεύεται. Κάτι τέτοιο δέν μπορεῖ νά δικαιολογηθεῖ ἀπὸ τό κείμενο τοῦ Ἀγ. Τιμοθέου, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐρμηνευτὲς του.** Ἐπί πλέον δέ καί ὁ κ. Φειδᾶς μνημονεύοντας τόν Βαλσαμόνα λέει: «ἐπομένως ὁ κανὼν (ὁ Στ' Λαοδικείας) ἀπαγορεύει τὸν συνεκκλησιασμόν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὴν αἵρεσιν αἵρετικῶν μετὰ τῶν ὀρθοδόξων κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς Θ. Λειτουργίας» (Φειδᾶς, σ. 19), χωρὶς νά διακρίνει τὰ μέρη τῆς Θ. Λειτουργίας, κατὰ τὰ ὁποῖα στό μὲν πρῶτο – τάχα – ἐπιτρέπεται ἡ παρουσία τους καί στό δεύτερο ἀπαγορεύεται.

Είναι άξιο έπισημάνσεως ότι και ό ίδιος ό καθηγητής έπεξηγώντας τό σχόλιο του Βαλσαμώνος στον ΜΕ' Αποστολικό αναγνωρίζει ότι **μέ τή φράση «συνευξάμενος» ό Κανόνας ύπονοεί τή «συμμετοχή σέ προσευχή» σέ αντιδιαστολή μέ τή «συλλειτουργία»:** «*Ένταυθα μή εΐπης έν ναῶ τόν έπίσκοπον και τούς λοιπούς συνεύξασθαι μετά αίρετικῶν (=συλλειτουργία), οί τοιοῦτοι γάρ καθαιρεθήσονται... Άλλ' έκλαβοῦ τό συνεύξασθαι εις τό άπλῶς κοινωνήσαι και ήμερώτερον διατεθῆναι επί τή εὐχῇ του αίρετικοῦ (=συμμετοχή εις τήν προσευχήν)*» (Φειδᾶς, σ. 17).

Τέλος, ό κ. Φειδᾶς συνομολογεῖ όρθῶς ότι για τήν περίπτωση τῆς άπλῆς συμπροσευχῆς μέ αίρετικό και όχι τῆς συλλειτουργίας, προβλέπεται στον ΜΕ' Αποστολικό Κανόνα ή ποινή του άφορισμοῦ: «*συνεπῶς, τό ρῆμα "συνεύχεσθαι" αναφέρεται εις δύο διαφορετικές περιπτώσεις, ἤτοι εις άπλήν συμπροσευχήν και εις τήν συλλειτουργίαν, διό και εις τήν δευτέραν περιπτώσειν ή προτεινόμενη ποινή τῆς καθαιρέσεως είναι σαφῶς βαρύτερα*», ένῶ στήν πρώτη περίπτωση τῆς «άπλῆς συμπροσευχῆς» προβλέπεται ή ποινή μόνο του άφορισμοῦ (Φειδᾶς, σ. 17). Παρόλα αυτά στή συνέχεια τήν επί ποινή άφορισμοῦ άπαγόρευση του Κανόνος δέν τήν θεωρεῖ άξια σημασίας. Τήν αντιπαρέρχεται διά τῆς σιωπῆς ...

3. Όλοι οί έγκριτοι σχολιαστές τῶν Ι. Κανόνων χρησιμοποιοῦν τό «συνεύχεσθαι» ή «προσεύξασθαι μετά τινός» πρωτίστως μέ τήν έννοια τῆς άπλῆς συμπροσευχῆς και σπανιότερα μέ τήν έννοια του συλλειτουργεῖν. Ένδεικτικά:

1. Βαλσαμών [*«έγκριτος κανονολόγος»* (κατά τον κ. Φειδᾶ, σ. 17) και τῶν «*Τετῶν Κανόνων διασημότατος έξηγητής»* (κατά τῶν Κων/νο Οικονόμο)]. Σημειώνεται ότι ό ίδιος ό καθηγητής προσμαρτυρεῖ ότι «*ό έγκριτος κανονολόγος Θεόδωρος Βαλσαμών εις τόν σχολιασμόν του (ΜΕ' Αποστολικοῦ) κανόνος ... παρατηρεῖ όρθῶς τήν πολλαπλήν χρῆσιν του ρήματος "συνεύχεσθαι", ή όποία δηλοῦται και διά τῆς διαφορᾶς τῶν προβλεπομένων έκκλησιαστικῶν ποινῶν*» (Φειδᾶς, σ. 17)! Έν τούτοις, άπορεῖ κανείς πῶς στά συμπεράσματα παραβλέπει τήν «όρθή παρατήρηση» του Βαλσαμώνος και περιορίζει έντελῶς άναιτιολόγητα τήν έννοια του «συνεύχεσθαι» μόνο στή Θ. Λειτουργία και στό συλλειτουργεῖν!

Έπί πλέον κατά τον Βαλσαμόνα :

- «*ό άφωρισμένῳ συνευξάμενος όπουδήποτε άφορισθήσεται, κᾶν έπίσκοπος έστι, κᾶν λαϊκός ... ει τις οὖν μετ' αυτου συμπάλλη έν οἴκῳ, ἤ έν αγρῶ, οὐκ αιτιαθήσεται ταυτόν γάρ έστι τό έν εκκλησία ή έξωθεν ταύτης συνεύξασθαι μετά του άφωρισμένου· συνομιλεῖν δέ μετά του άφορισμένου οὐ κωλυόμεθα*» (έρμηνεία στον Ι' Αποστολικό, Ρ-Π., β, 14). Ο Βαλσαμών, είναι άπολύτως σαφῆς: τό άντικανονικῶς «συνεύξασθαι» διαπραττεται «όπουδήποτε», και από έπίσκοπο και από λαϊκό. Συνεπῶς δέν πρόκειται περί συλλειτουργίας. Και άπλή συμπαλμωδία ως συμπροσευχή μπορεῖ νά τελεσθεῖ ή στό σπίτι, ή στήν ύπαιθρο. Δέν έχει σημασία αν τελείται ένώπιον της εκκλησιαστικῆς κοινότητος «έν εκκλησία», ή κατ' ιδίαν «έξωθεν αυτῆς». Είναι προφανές ότι ό Βαλσαμών δέν αναφέρεται άποκλειστικά σέ Θ. Λειτουργία και συλλειτουργία, αλλά σέ όποιαδήποτε προσευχή.
- «*Ένταυθα (στον ΜΕ' Κανόνα) μή εΐπης έν ναῶ τόν έπίσκοπον και τούς λοιπούς συνεύξασθαι μετά αίρετικῶν· οί τοιοῦτοι γάρ καθαιρεθήσονται κατά τόν ΜΣτ' κανόνα, καθός και ό έπιτρέψας αυτοῖς ως κληρικοῖς ενεργῆσαι τί· άλλ' έκλαβοῦ τό συνεύξασθαι εις τό άπλῶς κοινωνήσαι, και ήμερώτερον διατεθῆναι επί τῇ εὐχῇ του αίρετικοῦ (κατά τόν Φειδᾶ: «=συμμετοχή εις τήν προσευχήν» (Φειδᾶς, σ. 17)) (Ρ-Π, β, 60). Μέ άπλά λόγια λέει ό Βαλσαμών: ό ΜΕ' Κανόνας δέν άφορᾶ στή περίπτωση που έχουμε συμπροσευχή στό Ναό έπισκόπου μέ αίρετικούς. Αυτή ή περίπτωση, δηλαδή ή έν τῷ ναῶ συμπροσευχή έπισκόπου και αίρετικῶν και μάλιστα αν δοθεῖ άδεια στους αίρετικούς νά συμπεριφερθοῦν ως κληρικοί αντιμετωπίζεται από τόν έπόμενο ΜΣτ' Κανόνα πιό αυστηρά μέ καθαιρέση. Έδῶ, στον ΜΕ' Κανόνα, νά εκλάβεις τό «συνεύξασθαι» ως άπλή λατρευτική επικοινωνία και άπλή προσευχή, χωρίς νά έχουμε ιεροπραξία από κληρικό· γι'*

αυτό ἐδῶ ἔχουμε μόνο ἀφορισμό. Συνεπῶς, **κατά τό Βαλσαμῶνα, «συνεύξασθαι» σημαίνει τήν ἀπλή προσευχή ἀκόμα καί ἐκτός Ναοῦ, χωρίς ἱεροπραξία κληρικών, χωρίς τέλεση Θ. Λειτουργίας.**

- «Διά τοι τοῦτο (μνημονεύει τούς Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τήν συμπροσευχή μέ αἰρετικούς) καί ἡμεῖς ψηφίζομεθα, μή μόνον ἀφορισμῶ καί καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι τούς λαϊκούς τε καί κληρικούς, συνευχομένους ἐν Ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἢ αἰρετικῶν ἢ ὅπουδήποτε συνευχόμενος αὐτοῖς ἱερατικῶς ... κατά τήν τῶν ρηθέντων θείων κανόνων περίληψιν. Ἡ γάρ στενοχωρία τῶν τόπων, καί ὁ τῶν αἰρετικῶν πληθυσμός, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μετήμειψε τήν ἀκεραιότητα» (Ρ-Π., δ, 460). Ὑπόκεινται στό ἐπιτίμιο καί οἱ λαϊκοί ὅταν συνεύχονται προφανῶς δέν συλλειτουργοῦν!

2. Ἁγ. Νικόδημος Ἁγιορείτης:

- «μέγα ἀμάρτημα λογιάζει ὁ παρῶν Κανῶν (ΞΕ' Ἀποστολικός) τό νά ἔμβη τινάς Χριστιανός μέσα εἰς **συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν** διὰ νά **προσευχηθῆ** ...πόσω μᾶλλον παρανομεῖ ὁ Χριστιανός ἐκεῖνος ὅπου **συμπροσεύχεται μέ τούς σταυρωτᾶς τοῦ Χριστοῦ;**» (ἐρμηνεία στόν ΞΕ' Ἀποστολικό, Πηδάλιον, σ. 84-85). Προφανῶς ἀναφέρεται σέ ἀπλή συμπροσευχή, διότι δέ νοεῖται Θ. Λειτουργία καί συλλείτουργο σέ ... ἑβραϊκή συναγωγή!
- «ὅποιος ἤθελε συμπροσευχηθεῖ μέ ἐκεῖνον ὅπου ἀφορίσθη ἀπό τήν ὁμήγουριν, καί τήν προσευχήν τῶν πιστῶν, **κᾶν καί δέν ἤθελεν συμπροσευχηθῆ μέσα εἰς τήν ἐκκλησίαν, ἀλλά μέσα εἰς τόν οἶκον** ὁ τοιοῦτος ἢ ἱερωμένος εἶναι ἢ λαϊκός ἄς ἀφορίζεται» (ἐρμηνεία στόν Ι' Ἀποστολικό, Πηδάλιον, σ. 13). Αὐτός πού ἀποκόπτεται ἀπό τήν κοινὴ λατρεία, δέν εἶναι ἀποδεκτός οὔτε σέ κατ' ἰδίαν συμπροσευχή. Καί ἐδῶ δέν πρόκειται γιά Θ. Λειτουργία καί συλλείτουργο διότι ὁ λαϊκός δέν συλλειτουργεῖ.
- «ὁ παρῶν Κανῶν (ΜΕ' Ἀποστολικός) διορίζει ὅτι ὅποιος Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος ἤθελε **συμπροσευχηθῆ μονάχα, ἀλλ' ὄχι καί νά συλλειτουργήσῃ** μέ αἰρετικούς ἄς ἀφορίζεται... εἰ δέ καί ἐσυγχώρησεν εἰς τούς αἰρετικούς νά ἐνεργήσουν κανένα λειτούργημα ὡσάν κληρικοί, ἄς καθαιρῆται» (ἐρμηνεία στόν ΜΕ' Ἀποστολικό, Πηδάλιον, σ. 50-51). Καί ἐδῶ ἀντιδιαστέλλεται σαφέστατα ἡ συμπροσευχή ἀπό τὴ συλλειτουργία καί ὡς πρὸς τήν πράξη τοῦ παραβάτου καί ὡς πρὸς τίς συνέπειες.
- στήν ἐρμηνεία τοῦ ΙΑ' Ἀποστολικοῦ δέχεται ὁ Ἁγ. Νικόδημος ὡς δυνατές καί τίς δύο ἔννοιες: ἢ ὅτι τό «συνεύξεται λαμβάνεται ἀντί τοῦ συλλειτουργήσῃ» ἢ «δηλοῖ κατά τήν κυριολεξία του, τό νά συμπροσευχηθῆ» (ἐρμηνεία στόν ΙΑ' Ἀποστολικό, Πηδάλιον, σ. 14).

3. Ἀριστινός:

Ὁ καθηγητής στό ἄρθρο μνημονεύει μόνο μία φράση τοῦ Ἀριστινοῦ («ὁ συνευχόμενος ἦτοι συλλειτουργῶν»), μέ τήν ὁποία ἐπεξηγεῖ τόν ΙΑ' Ἀποστολικό, ὅπου σαφῶς πρόκειται γιά συλλειτουργία κληρικοῦ μέ καθηρημένο κληρικό. Ασφαλῶς ὁ Ἀριστινός δέν ἀναφέρει ὅτι αὐτή ἡ ἐρμηνεία ἀφορᾷ ὅλους τούς Κανόνες, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπό τά ἐπόμενα χωρία, ὅπου σαφῶς ἐπεκτείνει τήν κανονικὴ ἀπαγόρευση συμπροσευχῆς καί στήν ἀπλή προσευχή:

- «ὁ εἰσελθὼν εἰς **συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν καί προσευξάμενος μετ' αὐτῶν** ... ὁ δέ ἐν **οἴκῳ συνευξάμενος μόνον** αἰρετικοῖς ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος ἀφορίζεται» (ἐρμηνεία στόν ΕΔ' Ἀποστολικό, Ρ-Π., β, 83). Καί ἐδῶ δέ νοεῖται τό συλλειτουργεῖν Ἰουδαίους, ἢ συλλειτουργεῖν ἐν οἴκῳ προφανῶς ἀφορᾷ σέ ἀπλή συμπροσευχή!
- «ὁ συνευχόμενος αἰρετικοῖς ἐν **ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐν οἴκῳ**, ἀκοινωνήτος ὡσαύτως ἔστω καί αὐτός» (ἐρμηνεία στόν Ι' Ἀποστολικό, Ρ-Π., β, 14). Ἡ «ἐν οἴκῳ» συμπροσευχή δέν μπορεῖ νά εἶναι συλλειτουργία.

- «ὁ δὲ τὸν εἰς ἐκκλησίαν μὴ συναγόμενον τοῖς πιστοῖς παραδεξάμενος, καὶ κατ' οἴκους αὐτῶ συνευξάμενος ἢ καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ τοῖς Κανόνσιν ὑπεύθυνος ἔσται» (ἐρμηνεία στὸν Β' Ἀντιοχείας, Ρ-Π., γ, 129).
- «ὁ συνευξάμενος μόνον αἰρετικοῖς, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἀφορίζεται ὁ δὲ ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἐνεργῆσαι τι, ὡς ἰερωμένοις καὶ κληρικοῖς, καθαιρεῖται» (ἐρμηνεία στὸν ΜΕ' Ἀποστολικό, Ρ-Π., β, 60-61). Ἀντιδιαστέλλεται τὸ «συνευξάμενος μόνον» ἀπὸ τὸ «ἐπιτρέψας ἐνεργῆσαι τί ὡς ἰερωμένοις ἢ κληρικοῖς». Κατὰ συνέπεια μὲ τὸ «συνευξάμενος μόνον» ὁ Κανόνας ὑποννοεῖ τὴν ἀπλή συμπροσευχή χωρὶς ἱερατικὴ πράξη καὶ ἐπιβάλλει ἀφορισμό. Ἄν ὑποννοεῖτο συλλεΐτουργο τότε θὰ εἶχαμε καθάριση, διότι θὰ ἐνέπιπτε στὴν περίπτωσι «ἐπιτρέψας ἐνεργῆσαι τι ὡς ἰερωμένοις ἢ κληρικοῖς».

4. Βλάσταρις:

- «αἰρετικῶ ἢ σχισματικῶ ὅλως ἡμᾶς οὐκ ἐπιτρέπει συνεύχεσθαι» (Ρ-Π., στ, 73). Τὸ «ὅλως», πού δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενο τοῦ Κανόνος, τοποθετήθηκε ἀπὸ τὸν ἐρμηνευτὴ γιὰ νὰ καλύψει κάθε ἔννοια τοῦ «συνεύχεσθαι» καὶ γιὰ νὰ ἐπιτείνει τὴν ἔννοια τῆς ἀπαγορεύσεως.

5. Ζωναρᾶς:

- «Μέγα ἀμάρτημα ὁ κανὼν (ΞΔ' Ἀποστολικός) τὸ Χριστιανὸν εἰς Ἰουδαίων συναγωγὴν, ἢ αἰρετικῶν χάριν προσευχῆς εἰσιέναι ... Χριστιανὸς τοῖς τοῦ Χριστοῦ ἀναιρέταις συνευχόμενος κριθεὶ παρανομῶν» (ἐρμηνεία στὸν ΞΔ' Ἀποστολικό, Ρ-Π., β, 82). Ἀσφαλῶς δὲ νοεῖται κοινὴ Θ. Λειτουργία μὲ Ἰουδαίους!
- «εἰ τίς οὖν ἀκοινωνήτω ... συνεύξεται, κἂν μὴ ἐν ἐκκλησίᾳ ἀλλ' ἐν οἴκῳ, κἀκεῖνος ἀφορισθήσεται» (ἐρμηνεία στὸν Γ' Ἀποστολικό, Ρ-Π., β, 14).
- «μῆτε ἐν οἴκῳ τινὰς συνεύχεσθαι, μῆτε ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦς (τοῦς ἀκοινωνήτους) ὑποδέχεσθαι. Τοῦς δὲ τοῖς τοιοῦτοις συνευχομένους, ἢ ὑποδεχομένους αὐτοῦς εἰς ἐκκλησίας, ἀκοινωνήτους κἀκεῖνους εἶναι ... τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ὁ Γ' καὶ ὁ ΙΑ' τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ἔφη καὶ ὁ ΛΓ' Κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου φησὶν, ὅτι οὐ δεῖ αἰρετικῶ ἢ σχισματικῶ συνεύχεσθαι» (ἐρμηνεία στὸ Β' Ἀντιοχείας, Ρ-Π., γ, 127). Ἐδῶ ὁ Ζωναρᾶς ἀντιδιαστέλλει τὸ «ἐν οἴκῳ συνεύχεσθαι» ἀπὸ τὸ «ἐν ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι» τὸ μὲν ὡς κατ' ἴδιαν ἀπλή συμπροσευχή, τὸ δὲ ὡς ἔκφρασι τῆς προσευχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος, τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ὅσοι λοιπὸν «συνεύχονται ἢ ὑποδέχονται» ἀκοινωνήτους ἢ αἰρετικούς ἢ σχισματικούς «ἀκοινωνήτους κἀκεῖνους εἶναι».

4. Ὅλη ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι μὲχρι σήμερα θεωρεῖ ὅτι στοὺς ἐν λόγῳ Κανόνες περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς συμπροσευχῆς ὑπάγεται καὶ ἡ ἀπλή συμπροσευχή σὲ ὅποιαδήποτε ἀκολουθία ἢ τελετὴ καὶ ὄχι μόνον ἡ τέλεσι Θ. Λειτουργίας καὶ τὸ συλλεΐτουργο. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρω:

α) Ἄγ. Νικηφόρος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ὁμολογητής:

- «Οὐ χρή τὸ καθόλου εἰς τοιαύτας ἐκκλησίας (πού ὑπάγονται σὲ αἰρετικούς) εἰσιέναι, κατὰ τοῦς εἰρημένους τρόπους (χάριν εὐχῆς καὶ ψαλμωδίας) ... ἅμα γάρ τῶ εἰσαχθεῖναι τὴν αἵρεσι, ἀπέστη ὁ ἔφορος τῶν ἐκεῖσε Ἄγγελος, κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ κοινὸς οἶκος ὁ τοιοῦτος χρηματίζει ναός. καὶ, οὐ μὴ εἰσέλθω, φησὶν, εἰς Ἐκκλησίαν πονηρευομένων. καὶ ὁ Ἀπόστολος, τίς συγκατάθεσις ναοῦ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων» (Ρ-Π., δ, 431δ)

β) Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸς Β' (1240):

- «Ὅθεν καὶ ἐπισκῆπτομαι (παραγγέλλω) πάσι τοῖς λαϊκοῖς, ὅσοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐστέ τέκνα γνήσια, φεύγειν ὅλῳ ποδὶ ἀπὸ τῶν ὑποπεσόντων ἱερέων τῇ λατινικῇ ὑποταγῇ καὶ μηδέ εἰς ἐκκλησίαν τούτοις συνάγεσθε, μηδέ εὐλογίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν δέχεσθε τὴν

τυχοῦσαν. Κρεῖσσον γάρ ἐστίν ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν τῷ Θεῷ προσεύχεσθε κατά μόνας ἢ ἐπ' Ἐκκλησίας συναγέσθε μετά τῶν λατινοφρόνων»⁵. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἐδῶ δέν ἀναφέρεται σέ Παπικούς, ἀλλά σέ Ὁρθοδόξους κληρικούς λατινόφρονες.

γ) Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος Ε' καί ἡ περί αὐτόν Πατριαρχική Σύνοδος (1749):

- «Ἐντελλόμεθα καί παραγγέλλομεν πατρικῶς καί πνευματικῶς ...εἰς τό ἐξῆς **μή τολμήσετε τό σύνολον νά συγκοινωνεῖτε** μετά τῶν αὐτόθι φρατόρων καί φραγκοπατέρων καί λοιπῶν Δυτικῶν, εἰς τά τε ἱερά τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας Μυστήρια καί εἰς τὰς **λοιπάς ἐκκλησιαστικάς τελετάς, προσευχάς τε καί ἱερουργίας**, ἀλλά νά φυλάττετε ... τό **ἀκοινωνήτον ὅλως μετ' ἐκείνων ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καί ἱερουργίαις**. Ἐάν δέ μετά τήν πατριαρχικήν καί συνοδικήν ἡμῶν ἐπιτίμησιν, πατρικήν τε καί πνευματικήν παραίνεσιν καί νουθεσίαν ταύτην, **τολμήση τις ἀπό λόγου σας νά φανῆ ἀπειθής καί ἐνάντιος καί εἴτε τις ἐκ τῶν αὐτόθι ἱερέων τολμήση καί φωραθῆ **συνευχόμενος τοῖς Λατίνοις**** ἢ προσφοράς δεχόμενος ἐκείνων ἢ μνήμας ἄγων ὑπέρ αὐτῶν ... ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς θέλει καθυποβληθῆ τελεία καθαιρέσει τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ»⁶.

δ) Σύνοδος Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων (1848):

- «Ἀποφαίνεται πάλι σήμερα συνοδικῶς ... ὅτι (ὁ Παπισμός) εἶναι αἴρεση καί οἱ ὄπαδοί του αίρετικοί... Ἐπίσης οἱ συνάξεις πού συγκροτοῦνται ἀπό αὐτούς εἶναι αίρετικές καί **κάθε κοινωνία πνευματική τῶν Ὁρθοδόξων τέκνων ... μέ αὐτούς εἶναι ἀντικανονική**, ὅπως ὀρίζει ὁ ζ' κανόνας τῆς Γ' Οἴκ. Συνόδου»⁷.

ε) π. Ἰουστίνος Πόποβιτς :

- «Ὁ Ἱερός Κανὼν (Γ') τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων δέν προσδιορίζει ποία ἀκριβῶς προσευχή ἢ ἀκολουθία ἀπαγορεύεται, ἀλλά ἀπαγορεύει **κάθε κοινήν μεθ' αίρετικῶν προσευχήν**, ἔστω καί κατ' ἰδίαν («**συνευξάμενος**»). Εἰς τὰς οἰκουμενιστικάς κοινὰς προσευχάς μήπως δέν γίνονται καί ἀδρότερα καί εὐρύτερα τούτων; ... Μήπως ὁμως δέν συμβαίνει ... νά εὐλογοῦν αίρετικοὶ ρωμαιοκαθολικοὶ ἐπίσκοποι καί ἱερεῖς, προτεστάνται πάστορες, ἀκόμη δέ καί γυναῖκες ;(!)»⁸.

στ) Ἀθηναγόρας, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καί ἡ περί αὐτόν Πατριαρχική Σύνοδος (1952):

- «Δέον ἵνα οἱ Ὁρθόδοξοι κληρικοί ἀντιπρόσωποι ὧσιν ὅσω τό δυνατόν ἐφεκτικοί (=διστακτικοί) ἐν **ταῖς λατρευτικαῖς μετά τῶν ἑτεροδόξων συνάξεσιν**, ὡς **ἀντικειμέναις πρὸς τοὺς Ἱερούς Κανόνας** καί ἀμβλυνοῦσαις τήν ὁμολογιακὴν εὐθιξίαν τῶν Ὁρθοδόξων, ἐπιδιώκοντες ἵνα τελῶσιν, εἰ δυνατόν, καθαρῶς ὀρθοδόξους ἀκολουθίας καί τελετάς, πρὸς ἐμφάνισιν οὕτω τῆς αἴγλης καί τοῦ μεγαλείου τῆς ὀρθοδόξου λατρείας πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἑτεροδόξων»⁹. «Τί ἐτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων»; Ἡ Πατριαρχική Σύνοδος τά λέει ὅλα! **Οὔτε γιά συλλείτουργα ὀμιλεῖ, οὔτε «διομολογιακές προσευχές» ἀνέχεται, ἀλλά διακηρύσσει ἀπερίφραστα ὅτι οἱ λατρευτικές συνάξεις μετά τῶν ἑτεροδόξων ἀντίκεινται στοὺς Ἱερούς Κανόνες** καί ἔχουν σοβαρές ποιμαντικές συνέπειες καί προτείνει τή διεξαγωγή «καθαρῶς ὀρθοδόξων ἀκολουθιῶν καί τελετῶν» μέ ποιμαντική-ἱεραποστολική προοπτική. Κυρίως ὁμως ἡ Πατριαρχική Σύνοδος ἀποσυνδέει τίς συμπροσευχές ἀπό τήν διεκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνία. Μπορεῖ νά ὑπάρχει διαχριστιανικὴ συνεργασία χωρὶς ὁμως συμπροσευχές !

ζ) Ἀκόμα καί ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος δέν ἀποδέχεται τήν καινοφανῆ ἐρμηνεία Φειδᾶ!

1. Στὴ διδακτορικὴ του διατριβὴ ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἀναφερόμενος στοὺς Ἱ. Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τὴν συμπροσευχὴ σημειώνει ὅτι «δέν δύνανται νά ἐφαρμοσθοῦν σήμερον καί πρέπει νά τροποποιηθοῦν αἱ διατάξεις αἱ κανονίζουσαι τὰς σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν

πρός τούς έτεροδόξους καί έτεροθρήσκους. Δέν δύναται ή Έκκλησία νά έχη διατάξεις απαγορευούσας τήν είσοδον εις τούς ναούς τών έτεροδόξων καί τήν μετ' αυτών συμπροσευχήν καθ' ήν στιγμήν αύτη διά τών εκπροσώπων αυτης προσεύχεται από κοινου μετ' αυτών»¹⁰. Παρόμοιες απόψεις έχει διατυπώσει καί σέ άρθρο του μέ θέμα «The problem of Οικονομία today» στό περιοδικό Kanon 6(1983). Είναι απολύτως σαφές ότι όταν ο Οίκουμ. Πατριάρχης γράφει ότι «ή Έκκλησία ... διά τών εκπροσώπων αυτης προσεύχεται από κοινου μετ' αυτών (των αίρετικων)» καί κατά συνέπεια «δέν δύνανται νά εφαρμολογηθουν σήμερον καί πρέπει νά τροποποιηθουν αι διατάξεις» πού απαγορεύουν τή συμπροσευχή, **αναφέρεται στις άπλές συμπροσευχές καί λοιπές ακολουθίες πού διεξάγονται στα πλαίσια της Οικουμενικής Κινήσεως καί ασφαλώς όχι σέ συλλείτουργο.** Δέν αποδέχεται ο Πατριάρχης τήν intercommunion! Συνεπώς **γιά τον Οικουμενικό Πατριάρχη μας όταν οι Κανόνες αναφέρονται σέ συμπροσευχή έννοουν συμπροσευχή καί όχι συλλείτουργο !**

2. Επί πλέον ο Οίκουμ. Πατριάρχης Βαρθολομαίος στην από 3.7.1999 έπιστολή του προς τήν Ιερά Κοινότητα του Άγ. Όρους έπισημαίνει μεταξύ άλλων τά εξής: «Περί τών **συμπροσευχών μετά τών έτεροδόξων ύπενθυμίζομεν ύμιν ότι ήδη από του έτους 1952** τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον... φρονεί ότι "ή συμμετοχή τών Όρθοδόξων εις τήν παγχριστιανικήν κίνησιν δέον ίνα γίγνηται υπό τούς ακόλουθους όρους: α)...β)... γ) Δέον ίνα οι Όρθόδοξοι κληρικοί αντιπρόσωποι ωσιν όσω τό δυνατόν έφεκτικοί (=διστακτικοί) **έν ταίς λατρευταίς μετά τών έτεροδόξων συνάξεσιν, ως αντικειμέναις προς τούς Ιερούς Κανόνες** καί άμβλυνούσαις τήν όμολογιακήν ευθιξίαν τών Όρθοδόξων, επιδιώκοντες ίνα τελώσιν, ει δυνατόν, καθαρώς όρθοδόξους ακολουθίας καί τελετάς, προς εμφάνισιν ούτω τής αίγλης καί του μεγαλειου τής όρθοδόξου λατρείας πρό τών όμμάτων τών έτεροδόξων". Συνεπώς, είναι άδικον νά αποδίδονται ευθύνας εις τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον διά, τυχόν, **παραβιάσεις της συστάσεως αυτου αυτης υπό διαφόρων κληρικων** καί δη κατά τό πλειστον ανηκόντων εις άλλας Έκκλησίας. Σημειωτέον ότι, ως γνωστόν κατά τήν Διορθόδοξον Συνάντησιν της Θεσ/νίκης (29/4-2/5/1998) άπεφασίσθη, κατόπιν πρωτοβουλίας της αντιπροσωπείας του Πατριαρχείου, ... όπως οι Όρθόδοξοι Σύνοδοι, οι μέλλοντες νά συμμετάσχουν εις τήν έν Χαράρε Η' Γενικήν Συνέλευσιν του Π.Σ.Ε., **μή συμμετάσχουν εις οικουμενικάς λατρευτικάς συνάξεις, κοινάς προσευχάς, λατρείας καί άλλας θρησκευτικάς τελετάς** διαρκούσης της Συνελεύσεως, **τουτο δέ άποτελει έκδήλωσιν της ισχύος της σταθεράς γραμμής της ως άνω Έγκυκλίου του 1952, ή όποία ουδέποτε άνεκλήθη, έστω καί άν, άνευ συναινέσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου, παρεβιάσθη ένίοτε, ή ήρμηνεύθη άλλοτε συστατικώς ως άφορώσα μόνον εις τήν μή συμμετοχήν εις τήν έν στενή έννοία λατρείαν (Θείαν Λειτουργίαν).** Όσον άφορά εις τήν συμπροσευχήν μετά τών έτεροθρήσκων, τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον θεωρεί αυτονόητον τήν **κανονικήν άπαγόρευσιν αυτης καί τήν άποχήν απ' αυτης, χωρίς τουτο νά σημαίνη ότι ή άπαγόρευσις της συμπροσευχής συμπαρασύρει εις άπαγόρευσιν καί τον διαθρησκευτικόν διάλογον»¹¹.**

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης συνομολογει σαφέστατα ότι :

A. Η Πατριαρχική Έγκύκλιος του 1952 **απαγορεύει τή συμμετοχή όχι μόνο στή Θ. Λειτουργία αλλά καί σέ κάθε μορφής προσευχή, πού διεξάγεται στα πλαίσια της Οικουμενικής Κινήσεως** σέ «οικουμενικάς λατρευτικάς συνάξεις, κοινάς προσευχάς, λατρείας καί άλλας θρησκευτικάς τελετάς».

B. Η άπόφαση της Διορθόδοξου Έπιτροπής (Θεσσαλονίκη, 1998) γιά άπαγόρευση συμμετοχής σέ όποιασδήποτε μορφής συμπροσευχές («οικουμενικάς λατρευτικάς συνάξεις, κοινάς προσευχάς, λατρείας καί άλλας θρησκευτικάς τελετάς») **άποτελει έφαρμογή της άπαγορεύσεως της έγκυκλίου του Αθηνάγορα του 1952, ή όπως επί λέξει αναφέρει ο Πατριάρχης, άποτελει «έκδήλωσιν της ισχύος της σταθεράς γραμμής της ως άνω Έγκυκλίου του 1952»,**

Γ. Όλες αυτές οι συμπροσευχές στα πλαίσια της Οικουμενικής Κινήσεως - καί όχι μόνο ή Θ. Λειτουργία - **απαγορεύονται «ως αντικείμενα προς τούς ιερούς κανόνες καί άμβλυνούσαι τήν όμολογιακήν ευθιξίαν τών Όρθοδόξων».**

Δ. Η Πατριαρχική Έγκύκλιος του 1952 **ισχύει και σήμερα**, γιατί ουδέποτε ανακλήθηκε από το Πατριαρχείο **έστω και αν κάποιος «άνευ συναινέσεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου» την παραβιάζουν μερικές φορές ή την έρμηνεύουν συσταλτικά ως άφορῶσα μόνο στη Θ. Λειτουργία!!!**

Ε. Οί **συμπροσευχές που διεξάγονται είναι παραβιάσεις της Πατριαρχικής έγκυκλίου** για τις οποίες **δέν εϋθύνεται** τό Πατριαρχείο, διότι γίνονται από κληρικούς κατά τό πλείστον άλλων Έκκλησιών.

Στ. Στην κανονική απαγόρευση συμπροσευχής εντάσσεται και ή **συμπροσευχή μέ έτεροθρήσκους**, συνεπώς οί Κανόνες **δέν αναφέρονται μόνο σέ συμμετοχή σέ Θ. Λειτουργία.**

Ζ. Η απαγόρευση της συμπροσευχής **δέ σημαίνει** ότι συμπαρασύρει σέ απαγόρευση και τό διαθησκειακό διάλογο.

Έκτός του Οικουμενικού Πατριάρχου και άλλοι σύγχρονοι θεολόγοι που έχουν συμμετάσχει στό Θεολογικό Διάλογο και όρισμένοι **έξ' αυτών μέ σημαντική συμβολή στην Οικουμενική Κίνηση** που έχουν ασχοληθεί μέ τό θέμα της κοινής προσευχής **στά πλαίσια της (Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός, πρώην Θυατείρων Μεθόδιος, π. Θεόδ. Ζήσης, Ί. Καρμίρης, Κ. Σκουτέρης, Θ. Γιαγκου)** **δέν συμερίζονται την καινοφανή έρμηνεία Φειδά** ότι ή συμπροσευχή των Ί. Κανόνων **άφορᾶ μόνο στη Θ. Λειτουργία.**

η) Τέλος, σέ σύντομη **έργασία μας μέ τίτλο «οὐ δεῖ αίρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς συνεύχεσθαι» (Πάτρα, 2008), παρατίθενται δεκάδες απόψεις κληρικῶν (ανάμεσά τους τῶν τελευταίων Αρχιεπισκόπων Αθηνῶν), καθηγητῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, του Αγ. Όρους, συγχρόνων Πατερικῶν μορφῶν, Τοπικῶν Συνόδων Ὁρθοδόξων Έκκλησιῶν, Διορθοδόξου Επιτροπῆς, οί όποιοι δέχονται **άπερίφραστα** ότι στην κανονική απαγόρευση συμπροσευχής **περιλαμβάνεται** όχι μόνο ή συλλειτουργία ή ή συμμετοχή στη Θ. Λειτουργία, **άλλά και ή άπλή συμπροσευχή μέ αίρετικούς.****

Συμπερασματικά: Εἶναι συνεπώς **άπολύτως έσφαλμένη ή άποψη του καθηγητου Φειδά** ότι οί Ί. Κανόνες που απαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αίρετικούς **σχετίζονται άποκλειστικά μέ τή Θ. Λειτουργία και «συνδέουν πάντοτε τό “συνεύχεσθαι” προς πράξεις συλλειτουργίας ή συνιερουργίας όρθοδόξων κληρικῶν μετά αίρετικῶν» (Φειδάς, σ. 19) και «συνεπώς, ή άληθής έννοια τῶν άνωτέρω κανόνων (που απαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αίρετικούς) αναφέρεται εις μόνην τήν ... απαγόρευσιν τῆς συλλειτουργίας όρθοδόξων κληρικῶν μετά τῶν έτεροδόξων και όχι βεβαίως εις τήν συμμετοχήν αυτῶν εις πᾶσαν άλλην προσευχήν» (Φειδάς, σ. 20).**

Κατά την πατερική γραμματεία, τις κανονικές διατάξεις, τους έγκριτους έρμηνευτές, την εκκλησιαστική γραμματεία και τή σύγχρονη θεολογική σκέψη, ακόμα και κατ' αυτόν τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο, ή κανονική απαγόρευση συμπροσευχής δέν άφορᾶ μόνο στη Θ. Λειτουργία, **άλλά σέ οποιαδήποτε εκκλησιαστική προσευχή, τελετή και ακολουθία, όπουδήποτε και αν διεξάγονται ακόμα και στα πλαίσια της Οικουμενικής Κινήσεως («οικουμενικός λατρευτικός συνάξεις, κοινάς προσευχάς, λατρείας και άλλας θρησκευτικές τελετάς» κατά τον Οικουμενικό Πατριάρχη).**

Β. Οί Ί. Κανόνες ως δημιούργημα του δ' αιώνας!

Τό δεύτερο σημείο της συλλογιστικής του καθηγητου **άφορᾶ** στό χρόνο συντάξεως των Ίερῶν Κανόνων που απαγορεύουν τή συμπροσευχή μέ αίρετικούς και κατ' επέκταση και στην έφαρμογή τους. Κατά τον καθηγητή για να κατανοηθεί σωστά ή **άληθής έννοια του Κανόνος** πρέπει να γίνει **«συνεπής αναφορά του πνεύματος αυτου εις τά συγκεκριμένα εκκλησιαστικά προβλήματα της συγκεκριμένης εποχῆς»** και ειδικότερα **«εις τάς επικινδύνους διά τήν ένότητα της Έκκλησίας καταστάσεις του Δ' αιώνας» (Φειδάς, σ. 15).** Μάλιστα αναφερόμενος στους ΜΕ' Αποστολικό και τούς Στ', Θ', ΛΑ', ΛΒ', ΛΓ' της εν Λαοδικεία Συνόδου (δ' αϊ.) σημειώνει ότι **«ή Έκκλησία έσχετικοποίησε**

πάντοτε τὰ ὅρια τῆς κανονικῆς ἀκριβείας τῶν ἀνωτέρω κανόνων εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν καὶ δὲν ἀνενέωσε τὸ κύρος αὐτῶν διὰ τινός μεταγενεστέρου κανόνος» (Φειδᾶς, σ. 20), ὑπονοώντας ὅτι ἡ ἀπαγόρευση αὐτὴ δὲν ἔχει ἐφαρμογὴ πλέον, ἀφοῦ ἐξέλειπαν οἱ ἐπικίνδυνες καταστάσεις γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας πού ὑπῆρξαν τὸν δ' αἰ. ὅταν συνετάγησαν οἱ σχετικοὶ κανόνες.

Ὁ καθηγητὴς ἀναλύει διὰ μακρῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν τοῦ δ' αἰ. καὶ σὲ αὐτὴ ἀποκλειστικὰ ἀποδίδει τὴν αὐστηρότητα μὲ τὴν ὁποία οἱ Ἀποστολικοὶ καὶ λοιποὶ Κανόνες ἀντιμετωπίζουν τὴν ἐν τῇ λατρείᾳ ἐπικοινωνία Ὁρθοδόξων καὶ αἰρετικῶν (Φειδᾶς, σ. 15-16, 26-27, 30-31). Εἶναι ὅμως ἔτσι τὰ πράγματα; Ἀσφαλῶς ὄχι, διότι δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγει ὅτι ἡ αὐστηρὴ ἀπαγόρευση ἐπικοινωνίας μὲ αἰρετικούς ἀνάγεται στὰ πρῶτα ἀποστολικά χρόνια. Οἱ ἀναφορὲς στὰ κείμενα τῆς Κ.Δ. εἶναι σαφεῖς καὶ πιὸ ἀπόλυτες ἀπὸ ὅτι τῶν Ἰ. Κανόνων (Τίτ. 3, 10, 2 Ἰω. 10-11, Ματθ. 7, 15. Πράξ. 20, 29. Β' Κορ. 11, 13. 2 Πέτρ. 2, 1. 1 Ἰωάν. 4,1. 2 Ἰω. 7). Τὸ ἴδιο καὶ στοὺς Ἀποστολικούς Πατέρες καὶ στὴ συνέχεια μὲ ὅλους τοὺς Πατέρες. Ποιὰ ὅμως ἡ διαφορὰ μὲ τὸν δ' αἰ; Οἱ Κανόνες ὀρισμένων ἀπὸ τῆς Τοπικῆς Συνόδου καὶ τὰ κείμενα Πατέρων τοῦ δ' αἰ. μὲ τὴν ἐπικύρωσιν ἀπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπέκτησαν αὐξημένο κύρος καὶ κυρίως ἐντάχθηκαν πλέον στὸ Κανονικὸ Δίκαιό τῆς Ἐκκλησίας μας, γεγονός πού δὲ συνέβη μὲ παλαιότερες Συνόδους (ἐκτός τῆς ἐν Καρχηδόνι τοῦ 252 μΧ) ἢ ἄλλους παλαιότερους Πατέρες (ἐκτός Ἀγ. Διονυσίου καὶ Ἀγ. Γρηγορίου). Ἔτσι, τὰ παλαιότερα κείμενα, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἐνταχθεῖ στὸ κανονικὸ δίκαιο δὲν εἶναι ἀντικείμενο μελέτης τοῦ ἀπὸ ὅμως δε σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ ὅτι τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται μόλις τὸν δ' αἰ. ἡ Ἐκκλησία νὰ λέει ὄχι στὴν ἐπικοινωνία μὲ τοὺς αἰρετικούς! Συνεπῶς, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν δ' αἰ. ἡ Ἐκκλησία θέτει τῆς αὐστηρῆς ἀπαγορεύσεις γιὰ τοὺς αἰρετικούς καὶ ἀμέσως μόλις ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται τὸ κανονικὸ τῆς δίκαιο τῆς ἐντάσσει σὲ αὐτὸ καὶ ἀποκοτῶν ἔτσι καὶ κανονικὸ - οἰκουμενικὸ κύρος.

Ἀλλὰ καὶ στοὺς μετέπειτα αἰῶνες, ὅταν ἐξέλειπαν «αἱ ἐπικίνδυναι διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καταστάσεις τοῦ Δ' αἰῶνος» (Φειδᾶς, σ. 15) ἡ Ἐκκλησία ὄχι μόνο δὲν κατήργησε τοὺς Ἰ. Κανόνες αὐτοὺς ὡς περιττοὺς πλέον, ἀλλὰ τοὺς διατήρησε καὶ τοὺς προσέδωσε καὶ οἰκουμενικὸ κύρος. Τί ἄλλο σημαίνει ἡ ἐπικύρωσή τους χωρὶς καμία τροποποίηση ἀπὸ τρεῖς Οἰκουμενικῆς Συνόδους; **Οἱ Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τὴν συμπροσευχὴ μὲ αἰρετικούς, ἔχουν ἐπικυρωθεῖ αὐτούσιοι χωρὶς καμία τροποποίηση, ἀπὸ τὸν Α' Κανόνα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ἐκτός τῶν Ἀποστολικῶν), τὸν Β' τῆς Στ' Οἰκουμενικῆς, τὸν Α' τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν μακροαίωνη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση μέχρι σήμερον.** Εἶναι ἀπορίας ἄξιο πῶς καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖο διέλαθε (;) τῆς προσοχῆς τοῦ καθηγητοῦ καὶ ὄχι μόνο δὲν μνημονεύει πούθεν τὴν ἐπικύρωσιν τῶν Κανόνων αὐτῶν ἀπὸ τῆς τρεῖς Οἰκουμενικῆς Συνόδους, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία «δὲν ἀνενέωσε τὸ κύρος αὐτῶν διὰ τινός μεταγενεστέρου κανόνος» (Φειδᾶς, σ. 20)!

Ἡ Ἐκκλησία στὰ πλαίσια τῆς ποιμαντικῆς τῆς μέριμνας καὶ εὐθύνης ἀσφαλῶς ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς κατ' οἰκονομίας ἀντιμετωπίσεως ὀρισμένων περιπτώσεων¹². Μελετώντας τὰ σχετικὰ κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐγκρίτων κανονολόγων εὐκολὰ διαβλέπουμε ὅτι εἶναι ἰδιαίτερα πρόθυμοι νὰ ἐφαρμόσουν πολλαπλῶς τὴν οἰκονομία ὅταν κάποιος αἰρετικὸς ἀρνηθεῖ τὴν πλάνη καὶ θελήσει νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἐκκλησία, ἐνῶ ἀντίθετα εἶναι **ἐξαιρετικὰ φειδωλοί, ἕως καὶ ἐντελῶς ἀρνητικοί, στὴν χρῆσιν τῆς οἰκονομίας γιὰ τὴν συμπροσευχὴ μὲ αἰρετικούς.** Μάλιστα εἶναι πολὺ πιὸ αὐστηροὶ καὶ κατηγορηματικοὶ στὴν ἀπαγόρευσιν τῆς μεταβάσεως τῶν Ὁρθοδόξων σὲ Ναὸ αἰρετικῶν γιὰ συμπροσευχὴ μαζί τους, ἐνῶ ὀρισμένοι εἶναι κάπως ἀνεκτικοὶ καὶ κατ' οἰκονομία δέχονται τοὺς αἰρετικούς νὰ παρίστανται στὴν Ὁρθόδοξην λατρείαν, ὅταν ἔρχονται μὲ σεβασμὸν καὶ διάθεσιν νὰ τὴν γνωρίσουν. Πάντως, **ποτέ καὶ σὲ καμία περίπτωσιν δὲν εἶναι ἀποδεκτὴ ἡ ἐνεργὴς συμμετοχὴ τῶν αἰρετικῶν – καὶ μάλιστα τῶν ἡγετῶν – στὴν λατρευτικὴν πράξιν.** Θὰ πρέπει νὰ γίνῃ σαφές ὅτι οἱ τυχόν ἐξαιρέσεις στὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἄλλοθι γιὰ τὴν ἀμνήστευσιν σημερινῶν πρακτικῶν πού δὲν ἔχουν καμία σχέση μὲ τὴν διαχρονικὴν ἐκκλησιαστικὴν συμπεριφορὰ καὶ πρακτικὴν.

Ὁ κ. Φειδᾶς ἀφιερώνει μεγάλο τμήμα τῆς μελέτης του (σ. 21-26) σὲ «*ἰ. κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου (419) περὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Δονατιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐκφράζουν καὶ τὸ διαχρονικὸ πνεῦμα*

τῆς ὀρθοδόξου κανονικῆς παραδόσεως διά πάντα θεολογικόν διάλογον μετά τῶν ἑτεροδόξων» (Φειδᾶς, σ. 22). Καί ὅμως ἡ προσεκτικὴ μελέτη τῶν Κανόνων αὐτῶν δέν ὀδηγεῖ σέ δικαίωση τῶν ἀπόψεων τοῦ καθηγητοῦ! Ἀντιθέτως μᾶλλον! Καί ἐξηγοῦμε:

Τό ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ Φειδᾶ ἀφορᾷ στό «ζήτημα τῆς συμπροσευχῆς μετά τῶν ἑτεροδόξων κατά τούς Ἱεροῦς Κανόνες». Τό εὐρύτερο θέμα τῶν θεολογικῶν διαλόγων καί τῶν διαχριστιανικῶν σχέσεων, ὅσο καί ἂν σχετίζεται μέ τό θέμα τῆς συμπροσευχῆς ἀπαιτεῖ ἴδια μελέτη. Δέν εἶναι δυνατόν νά ἐξετάζεται παρενθετικά καί ἀπό σπόντα!

Στό ἄρθρο ἀναφέρονται πέντε Κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου (ἀπό τούς συνολικά 18 πού ἀφοροῦν τούς Δονατιστές). Πραγματικά ἡ Ἐκκλησία πονᾷ καί ἐνδιαφέρεται πάρα πολύ γιά τήν μετάνοια καί προτάσσει τήν ἐκκλησιαστική οἰκονομία γιά τήν ἐπιστροφή τους - ποιός ἀμφιβάλλει γι' αὐτό, ἢ ποιός διαφωνεῖ; Στούς Κανόνες αὐτούς περιγράφεται διά πολλῶν ἢ διαδικασία πού ὀφείλουν νά ἀκολουθήσουν οἱ ὀρθόδοξοι ποιμένες στό διάλογο μαζί τους. Τό κρίσιμο ὅμως ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι **πουθενά στούς Κανόνες δέν ὑπονοεῖται οὔτε στό ἐλάχιστο κοινή λατρευτική σύναξη, κοινή προσευχή ἢ ἄλλη κοινή θρησκευτική τελετή μέ τούς ἐν διαλόγῳ εὐρισκομένους**, οὔτε ἀσφαλῶς προτρέπονται εἰς Ὁρθόδοξοι ποιμένες καί πιστοί σέ σύνταξη «διομολογιακῆς προσευχῆς», ἢ εἰς «συμμετοχήν εἰς κοινήν προσευχήν ὑπέρ τῆς ἐνότητος ἢ εἰς λατρευτικάς ἐκδηλώσεις τῶν διεξαγουσῶν ἐπίσημον θεολογικόν διάλογον Ἐκκλησιῶν διά τήν ὑποστήριξιν ἢ καί διά τήν ἐνίσχυσιν τῶν προοπτικῶν αὐτοῦ» (Φειδᾶς, σ. 27).

Συνεπῶς, ἀκολουθώντας τόν κ. Φειδᾶ πού συσχετίζει τούς ἀνωτέρω Ἱ. Κανόνες μέ τό θέμα τῆς συμπροσευχῆς, ἂν δεχθοῦμε ὅτι «*ἰ. κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου (419) περί τοῦ διαλόγου μετά τῶν Δονατιστῶν, ... ἐκφράζουν καί τό διαχρονικό πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου κανονικῆς παραδόσεως διά πάντα θεολογικόν διάλογον μετά τῶν ἑτεροδόξων*» (Φειδᾶς, σ. 22) διερωτῶμαι ἀπό ποῦ συνάγεται ὅτι οἱ Ἱεροί Κανόνες «ὄχι μόνο ἀνέχονται, ἀλλά καί ἐνθαρρύνουν τήν κοινήν προσευχήν πρός ἐνίσχυσιν τῆς ἐκπεφρασμένης διαθέσεως ἐποικοδομητικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου διά τήν ἐνότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος» (Φειδᾶς, σ. 28), ἢ πόθεν συνάγεται ὅτι «ἐν τῇ διαχρονικῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει ... πᾶσα πρωτοβουλία διαλόγου πρός ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ... ἐμπεριεῖχε πάντοτε ὡς αὐτονόητον τήν κοινήν προσευχήν τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαλεγομένων Ἐκκλησιῶν»;

Ἐρωτᾶται ὁ πλέον ἀρμόδιος περὶ τήν ἐκκλησιαστική ἱστορία κ. Φειδᾶς: Οἱ διάλογοι πού ἔχει διεξάγει ἡ Ἐκκλησία στή δισχιλιετή ζωή της εἶναι πάμπολλοι – ἄλλοι εἶχαν αἴσια ἔκβαση καί ἄλλοι ἀπέτυχαν · **ὑπάρχει ἱστορικό προηγούμενο τό ὁποῖο νά δικαιολογεῖ τά ὅσα γίνονται σήμερα στήν οἰκουμενική κίνηση ἀναφορικά μέ τίς συμπροσευχές;** π.χ. ἑβδομάδα προσευχῆς γιά τήν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν; πότε ἄλλοτε Ὁρθόδοξοι καί αἰρετικοί συνεργάστηκαν γιά τή σύνταξη «διομολογιακῆς προσευχῆς», ὅπως ἔγινε στό ΠΣΕ; **πότε ἄλλοτε μέσα στήν ἐκκλησιαστική ἱστορία ὁ ἡγέτης τῆς αἰρέσεως λαμβάνει ἐνεργό μέρος στήν ἐπισημότερη, ἄς μου ἐπιτραπεί, Ὁρθόδοξη Θ. Λειτουργία καί θυμιᾶται ὡς χοροστατῶν κανονικός Ἐπίσκοπος, ἐκφωνεῖ τήν Κυριακήν προσευχήν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος, δέχεται καί ἀνταποδίδει τό λειτουργικό ἀσπασμό, πράξεις πού μόνο σέ συλλειτουργοῦντες ἀρχιερεῖς καί ἱερεῖς ἐπιτρέπονται;** καί στό τέλος ἀπό τό ἐπίσημο βῆμα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ διακηρύττει καί τό παπικό πρωτεῖο; **Πότε ὑμνήθηκε σέ ἐπίσημη ἀκολουθία ἐν Ἱ. Ναῶ ὁ ἡγέτης τῆς αἰρέσεως ἢ καί τοῦ σχίσματος ὡς κανονικός Ἐπίσκοπος καί μάλιστα «σεπτός Ποιμένας καί Πρόεδρος» καί ἡ αἴρεση ἢ τό σχίσμα στό ὁποῖο προΐσταται ὡς «Ἐκκλησία ἢ σεπτῆ»¹³;** Ὑπάρχει τέτοιο προηγούμενο; Δέν ἀποτελεῖ πρόκληση;

Σέ τελική ἀνάλυση, ἀφοῦ «ἐν τῇ διαχρονικῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει ... πᾶσα πρωτοβουλία διαλόγου πρός ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ... ἐμπεριεῖχε πάντοτε ὡς αὐτονόητον τήν κοινήν προσευχήν τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαλεγομένων Ἐκκλησιῶν» γιατί στή μελέτη του ὁ κ. Φειδᾶς δέν μᾶς παρουσιάζει ἀπό ἕνα-δύο ἱστορικά πειστήρια τοῦ ἰσχυρισμοῦ του ἀπό κάθε ἐποχή τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἱστορίας; **Θά ἦταν σημαντικό νά μᾶς ἀναφέρει περιστατικά ἀπό τήν «κοινήν προσευχήν τῶν ἐκπροσώπων τῶν διαλεγομένων Ἐκκλησιῶν» στά πλαίσια τῶν διαλόγων γιά**

τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα στὴν ἐποχὴ τῶν γνωστικῶν (β' καὶ γ' αἰ.), τῶν ἀρειανικῶν ἐρίδων (δ' αἰ.), τῶν χριστολογικῶν αἵρέσεων (ε', στ', ζ' αἰ.), τῆς εἰκονομαχίας, τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν μὲ τὴ Δύση (ια-ιε αἰ.), τῶν διαλόγων μὲ τοῦ Προτεστάντες (ιστ', ιζ' αἰ.); **Παρακαλεῖται ἰδιαίτερος ὁ κ. Φειδᾶς νὰ μᾶς γνωρίσει ἂν διασῶζονται στὴν ὑμνογραφία μας παρόμοιοι ὕμνοι μὲ τοὺς προαναφερθέντες!** Μήπως τελικὰ ἡ ἀπουσία παρομοίων μὲ τὰ σημερινὰ περιστατικῶν στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβεβαιώνει τὸ ἀνακριβές του ἰσχυρισμοῦ τοῦ καθηγητοῦ; Παράλληλα, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμβάλλει σὲ σκέψη γιὰ τὸ ποῦ καὶ πῶς πορευόμαστε!

Γ. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Προτεστάντες δὲν ἔχουν χαρακτηριστεῖ ὡς αἰρετικοί ; !

Κατὰ τὸν κ. Φειδᾶ «οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ, οἱ Ἀγγλικανοί, καὶ οἱ Προτεστάντες δὲν ἔχουν καταδικασθεῖ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δι' ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν πράξεως ὡς αἰρετικοί ... διό καὶ εἶναι ἀβάσιμοι οἱ ὑπὸ τινῶν ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτοὺς χαρακτηρισμοὶ ὡς αἰρετικῶν, ἀφοῦ μόνο ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ χαρακτηρίζη δι' ἐπίσημον πράξεως ... ὡς αἰρετικούς ἢ σχισματικούς» (Φειδᾶ, σ. 31).

Εἶναι προφανές ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ καθηγητὴς δὲν ἀποδέχεται πλήρως τὴν προαναφερθεῖσα ἄποψη ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Προτεστάντες δὲν ἔχουν καταδικασθεῖ ὡς αἰρετικοί, διότι ἐν ἐναντία περιπτώσει δὲν χρειαζόταν ἡ λοιπὴ ἐπιχειρηματολογία τῆς μελέτης, διότι αὐτὸς καὶ μόνο ὁ λόγος ἦταν ὑπὲρ ἐπαρκῆς ὥστε οἱ ἐν λόγω Κανόνες πού ἀπαγορεύουν τὴ συμπροσευχὴ μὲ αἰρετικούς νὰ μὴν ἰσχύουν στὴν περίπτωσι τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεστάντων! Ἐπισημαίνεται ὅτι καὶ σχισματικοὶ μόνο νὰ ἦσαν οἱ Παπικοὶ καὶ πάλι ἡ συμπροσευχὴ μαζί τους ἀπαγορεύεται σύμφωνα μὲ τοὺς Κανόνες!

Ὅμως τὸ κρίσιμο ἐρώτημα εἶναι: τί σημαίνει «ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζει», ἢ πῶς ἀποφαίνεται ἡ Ἐκκλησία γιὰ τίς αἵρέσεις ;

Ἀσφαλῶς **ὑπέρτατη Ἀρχή, ἀλλὰ ὄχι ἀποκλειστικὴ, πού ἐκφράζει τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.** Ὅταν ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκληθεῖ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἢ ὅταν ἡ Ἐκκλησία δὲν κρίνει σκόπιμο νὰ τὴν συγκαλέσει, ἡ Ἐκκλησία ἀποφαίνεται καὶ χαρακτηρίζει μίαν διδασκαλίαν ὡς αἰρετικὴ καὶ τὸν ἐκφραστὴ τῆς ὡς αἰρετικὸ μέσῳ Τοπικῶν Συνόδων. Ἀκόμα καὶ ἡ **ὁμόφωνη γνώμη τῶν Πατέρων (consensus patrum) ἐκφράζει τὸ ἀψευδές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας.** Ὁ ΙΕ' κανόνας τῆς ΑΒ' Συνόδου μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια ἀναφέρεται σὲ «**αἵρεσιν τινὰ παρὰ τῶν Ἁγίων Συνόδων, ἢ Πατέρων κατεγνωσμένην**». Τὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας πού ἐπιβεβαιώνουν τὰ ἀνωτέρω εἶναι πολλὰ:

- Οἱ γνωστικοὶ χαρακτηρίστηκαν ὡς αἰρετικοὶ χωρὶς νὰ συγκληθεῖ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.
- Οἱ μεγάλοι αἰρεσιάρχες Ἀρειος, Μακεδόσιος, Νεστόριος, οἱ εἰκονομάχοι χαρακτηρίστηκαν αἰρετικοὶ καὶ ἀποκόπηκαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, πρὶν νὰ συνέλθει ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος πού τοὺς κατεδίκασε ὀριστικά.
- Οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἡσυχασμοῦ καταδικάστηκαν ὡς αἰρετικοὶ ἀπὸ Τοπικὰς Συνόδους στὴν Κωνσταντινούπολη.
- Ὁ ἐθνοφυλετισμὸς καταδικάστηκε ὡς αἵρεσις τὸ 1872 σὲ Τοπικὴ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τί συμβαίνει λοιπὸν μὲ τὸν Παπισμὸν;

Βέβαια ἡ Ἐκκλησία γιὰ λόγους πού Αὐτὴ ἔκρινε, δὲν συνεκάλεσε Οἰκουμενικὴ Σύνοδο γιὰ νὰ προβῆ σὲ ρητὴν καταδίκη ὅπως ἐγίνε μὲ ἄλλους αἰρετικούς. Ὅμως γιὰ τὴ **διαχρονικὴ ἐκκλησιαστικὴ συνείδησι ὁ Παπισμὸς εἶναι αἵρεσις: πολλοὶ ἔγκριτοι Θεολόγοι καὶ κανονολόγοι καὶ κυρίως τὸ σύνολο τῶν Ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πού ἀσχολήθηκαν μὲ τὸν Παπισμὸ ὁμόφωνα ἀποφαίνονται ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ «ἐκκλησία» εἶναι αἰρετικὴ. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνας Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας μας – ναί ! οὔτε ἓνας Ἅγιος – ὁ ὁποῖος νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ὁ Παπισμὸς δὲν εἶναι αἵρεσις!**

Ἐπί πλέον, ὑπάρχει πληθώρα Τοπικῶν Συνόδων – τῆς αὐτῆς τυπικῆς ἰσχύος μέ τις Συνόδους γιά τις ἡσυχαστικές ἐριδες καί τόν ἐθνοφυλετισμό – πού ἔχουν καταδικάσει τις παπικές πλάνες ὡς αἰρέσεις. Ἀλλά καί στά λειτουργικά κείμενα ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀναφέρει τόν Παπισμό ὡς αἵρεση (Συνοδικό Ὁρθοδοξίας).

Τέλος, μία ἀπό τις πλάνες τοῦ Παπισμοῦ, τό Filioque, ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τόν ὄρο τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τήν ἀπόφαση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί ἔχει καταδικαστεῖ ρητῶς ἀπό τή **Σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (879)** στήν ὁποία συμμετεῖχαν καί ἐκπρόσωποι τοῦ Πάπα καί ὄλων τῶν Πατριαρχῶν, οἱ δέ ἀποφάσεις τῆς ἔχουν γίνει ὁμόφωνα ἀποδεκτές ἀπό τούς συμμετέχοντες καί ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Στήν ἀξιόλογη ἔκδοση τῆς Ἰ. Μ. Ὁσ. Γρηγορίου, Οἱ ἀγῶνες τῶν μοναχῶν ὑπέρ τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἄγ. Ὅρος 2003 σ. 205-341, παρατίθενται οἱ ἀπόψεις πολλῶν Ἁγίων καί Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας (ἄνω τῶν 40 προσώπων) πού κατήγγειλαν ὡς αἰρετικές τις παπικές καινοτομίες. Μάλιστα ὀρισμένοι ἀπό αὐτούς ἔδωσαν καί τό αἷμα τους γιά τήν Ὁρθόδοξη Πίστη. Ἐπίσης ὁ θεολόγος Παν. Σημάτης ἀναφέρεται ἐκτός τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί σέ πολλές Τοπικές Συνόδους τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μας μετά τό Σχίσμα πού καταδικάζουν ὡς αἰρετικές τις διδασκαλίες τοῦ Παπισμοῦ¹⁴.

Ἐνδεικτική εἶναι ἡ **Συνοδική ἀπόφαση τῶν Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καί Ἱεροσολύμων (1848)**: «ἀπό αὐτές τις αἰρέσεις πού διαδόθηκαν σέ μεγάλο μέρος τῆς οἰκουμένης, γιά τούς λόγους πού γνωρίζει ὁ Κύριος, ἦταν κάποτε ὁ Ἀρειανισμός. Σήμερα εἶναι καί ὁ Παπισμός ... (τό Filioque) εἶναι αἵρεση καί αὐτοί πού τήν πιστεύουν αἰρετικοί ... γι' αὐτό καί ἡ **μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία ἀκολουθώντας τά ἴχνη τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀνατολικῶν καί δυτικῶν, κήρυξε καί παλαιά ἐπί τῶν Πατέρων μας, καί ἀποφαίνεται πάλι σήμερα συνοδικῶς ... ὅτι εἶναι αἵρεση καί οἱ ὄπαδοί του αἰρετικοί ...** Ἐπίσης, οἱ συνάξεις πού συγκροτοῦνται ἀπό αὐτούς εἶναι αἰρετικές καί κάθε κοινωνία πνευματική τῶν Ὁρθόδοξων τέκνων ... μέ αὐτούς εἶναι **ἀντικανονική**, ὅπως ὀρίζει ὁ ζ' κανόνας τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου»¹⁵. Παρόμοια ἀναφέρει καί ἡ **ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος (1895)**: «ὑπάρχουν οὐσιώδεις διαφορές πού ἀφοροῦν στά θεοπαράδοτα δόγματα τῆς πίστεώς μας καί στό θεοσύστατο κανονικό πολίτευμα τῆς διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ... Ἡ Παπική Ἐκκλησία ... ὄχι μόνο ἀρνεῖται νά ἐπανέλθῃ στούς Κανόνες καί τούς ὄρους τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλά στό τέλος τοῦ 19ου αἰ. εὐρύνοντας τό ὑφιστάμενο χάσμα, ἐπισήμως ἀνακήρυξε καί ἀλάθητο ... Ἡ σημερινή Ρωμαϊκή εἶναι Ἐκκλησία τῶν καινοτομιῶν, τῆς νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων, τῆς παρερμηνείας τῆς Γραφῆς καί τῶν ὄρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Γι' αὐτό **εὐλόγως καί δικαίως ἀποκηρύχθηκε καί ἀποκηρύσσεται ἐφ' ὅσον μένει στήν πλάνη τῆς**»¹⁶.

Συνεπῶς, τό ἄν κάποιος – ὅποιος καί ἄν εἶναι αὐτός – δέν ἀποδέχεται τή σαφή καί πάγια διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, τήν ὁμόφωνη γνώμη τῶν Συνόδων Τῆς καί τῶν Ἁγίων μας ὅτι ὁ Παπισμός εἶναι αἵρεση, εἶναι θέμα προσωπικῆς του ἐπιλογῆς καί εὐθύνης.

Ἄς διερωτηθοῦμε ὁμως, ὡς ἔχοντες τήν εὐθύνη τῶν ποιμένων καί διδασκάλων τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, **ὅταν ὅλοι οἱ Ἅγιοι καί πολλές Σύνοδοι ὁμόφωνα καί ρητῶς ἀποφαίνονται, πῶς μπορούμε ἐμεῖς σήμερα ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ νά δογματίζουμε ἰσχυριζόμενοι ὅτι εἶναι «ἀβάσιμοι οἱ ὑπό τινῶν ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτούς χαρακτηρισμοί ὡς αἰρετικῶν»;** Τότε μήπως καί ὁ ἐθνοφυλετισμός δέν εἶναι αἵρεση, ἢ οἱ ἀπόψεις τοῦ Βαβλαάμ καί Ἀκινδύνου δέν εἶναι αἰρετικές; Γιατί δύο μέτρα καί δύο σταθμά; Ἡ ἐμεῖς θά κρίνουμε κατά τό δοκοῦν ἡμῖν ὅτι κάποιες ἀπό τις Τοπικές Συνόδους καί τις ὁμοφώνως ἐκφρασθεῖσες γνώμες τῶν Ἁγίων ἐκφράζουν τήν Ἐκκλησία καί κάποιες ὄχι; **Ἐμεῖς ξέρουμε καλύτερα ἀπό ὅλους τούς Ἁγίους καί τις Συνόδους πού ἀπεφάνθησαν;** δέν ἐγγίζει ἕνας τέτοιος ἰσχυρισμός τά ὅρια τῆς βλασφημίας;

Ἐπί πλέον δέ, τί θά συμβεῖ ἄν αὐτή τή συλλογιστική γιά τόν Παπισμό τήν ἐπεκτείνουμε καί σέ ἄλλες αἰρέσεις π.χ. στούς Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, τούς Μορμόνους, τούς Πεντηκοστιανούς, τούς τηλευαγγελιστές, οἱ ὅποιοι ἐπειδή «δέν ἔχουν καταδικασθεῖ ὑπό τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας δι' ἐπισήμου ἐκκλησιαστικῆς πράξεως ὡς αἰρετικοί ... διό καί εἶναι ἀβάσιμοι οἱ ὑπό τινῶν ἀποδιδόμενοι

εις αυτούς χαρακτηρισμοί ως αίρετικῶν, ἀφοῦ μόνο ἡ Ἐκκλησία δύναται νά χαρακτηρίζη δι' ἐπισήμου πράξεως ... ὡς αίρετικούς ἢ σχισματικούς»;

Μελετώντας τὰ σχετικά κείμενα βλέπουμε τό ἐξῆς παράδοξο: στό παρελθόν ὀλόκληρη ἡ Ὁρθόδοξη Παράδοση, ὁμόφωνα σχεδόν, χαρακτήριζε τούς Ρωμαιοκαθολικούς ὡς αίρετικούς (ἐλάχιστες οἱ ἐξαιρέσεις κυρίως στούς πρώτους αἰῶνες τοῦ σχίσματος καί αὐτές ὄχι ἀπό μεγάλους θεολόγους). Τίς τελευταῖες ὁμως δεκαετίες, ἀντίθετα, βλέπουμε ὄλο καί περισσότερο θεολόγους πού ὑπηρετοῦν στήν Οἰκουμενική Κίνηση, ἀρνούνται ἐντελῶς τή μακραίωνη παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας, νά ἰσχυρίζονται μέ χαρακτηριστική ἐπιμονή ὅτι οἱ Ρωμαιοκαθολικοί δέν εἶναι αίρετικοί! Ἡ ἔντονη αὐτή ἀντίθεση δημιουργεῖ εὐλογη ἀπορία: πῶς εἶναι δυνατόν Ὁρθόδοξοι θεολόγοι νά ἐκφράζονται ριζικά ἀντίθετα μέ τήν ἐκκλησιαστική τους παράδοση; Τί ἔχει συμβεῖ καί ἔχουμε τέτοια ὁμοφωνία στήν ἀρνηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως στούς οἰκουμενιστικούς κύκλους τῶν Ὁρθοδόξων θεολόγων σέ αὐτό τό κρίσιμο θέμα;

Ἡ εὐλογη ἀπορία ἴσως βρίσκει τήν ἀπάντησή της στήν εἰσηγήση τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Μονάχου κ. Αθ. Βέλτση, ὁ ὁποῖος στήν ἐπιστημονική ἡμερίδα πού διοργάνωσε ἡ Θεολογική Σχολή Θεσσαλονίκης μέ θέμα «Ὁ θεολογικός Διάλογος μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (Θεσσαλονίκη 20.5.2009)», ἀναφέρθηκε σέ συναντήσεις πού προηγήθηκαν τοῦ ἐπισήμου Θεολογικοῦ Διαλόγου (1980), οἱ ὁποῖες «ὄχι μόνο προετοίμασαν τό Θεολογικό Διάλογο, ἀλλά θά μπορούσαν νά θεωρηθοῦν ἐν πολλοῖς παραδειγματικές γιά τή λύση τῶν ἐκκρεμῶν θεολογικῶν ζητημάτων. Οἱ λύσεις πού ἔχουν προταθεῖ - κατά τόν καθηγητή - θά μπορούσαν ἀκόμη σήμερα νά ἀποτελέσουν τή διέξοδο, ἀληθῆ διέξοδο στήν πορεία τῶν Ἐκκλησιῶν γιά τήν ἀναζήτηση τῆς ἐνότητος». Καί συνεχίζει ὁ καθηγητής Βέλτσης μέ τό ἐξῆς ἀποκαλυπτικό: «Τό 1976 σέ ἓνα ἀπό τὰ συμπόσια τοῦ Pro Orientis στό Πανεπιστήμιο τοῦ Graz ὁ καθηγητής τῆς Δογματικῆς **Joseph Ratzinger** διετύπωσε μία πρόταση γιά τή λύση τοῦ ἐπίμαχου θεσμοῦ τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ρώμης καί τῆς ἔνωσης τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Καθολικῆς καί τῆς Ὁρθόδοξης. **Ἡ ἐνότητα θά μπορούσε - εἶπε ὁ Ratzinger - "νά ἐπιτευχθεῖ πάνω στή βάση ὅτι ἡ Ἀνατολή θά παραιτεῖτο ἀπό τό νά πολεμᾷ τή δυτική ἐξέλιξη τῆς β' χιλιετίας ὡς αίρετική καί θά ἀναγνώριζε τήν Καθολική Ἐκκλησία μέ ἐκείνη τή μορφή ὡς νόμιμη καί ὀρθή ἀπό ἀποψη πίστεως, στήν ὁποία ἡ Καθολική Ἐκκλησία βρέθηκε μέσα ἀπό τήν ἐξέλιξη τῆς β' χιλιετίας, ἐνῶ ἀντίστροφα ἡ Δύση θά ἀναγνώριζε τήν Ἀνατολή ὡς νόμιμη καί ὀρθή στήν πίστη σέ ἐκείνη τή μορφή τήν ὁποία αὐτή διατήρησε στήν ἱστορία της"»! Ὁ Ratzinger εἶναι σαφέστατος: «**Ἡ Ἀνατολή θά παραιτεῖτο ἀπό τό νά πολεμᾷ τή δυτική ἐξέλιξη τῆς β' χιλιετίας ὡς αίρετική**»!**

Μέ ἄλλα λόγια, σύμφωνα μέ τήν πρόταση τοῦ τότε καθηγητοῦ J. Ratzinger καί σημερινοῦ Πάπα Βενεδίκτου XVI, οἱ Ὁρθόδοξοι θεολόγοι πού διακονοῦν στό διάλογο δέν ὀφείλουν νά προσαρμόζουν τό θεολογικό τους λόγο καί τή συμπεριφορά στήν ἐκκλησιαστική παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά νά συμμορφώσουν τήν παράδοσή μας στούς στόχους πού ἔχουν τεθεῖ σέ συνεννόηση μέ τόν Πάπα! Ἄν θέλουν οἱ Ὁρθόδοξοι νά ὑπηρετοῦν τό Διάλογο θά πρέπει, κατά τόν Πάπα, νά μὴν χαρακτηρίζουν ὡς αίρετικά τὰ καινοφανῆ δόγματα τῆς Παπῶσῆς καί νά ἐρμηνεύσουν τήν ἐκκλησιαστική τους παράδοση κατά τέτοιο τρόπο ὥστε νά μὴν εἶναι σέ ἀντίθεση μέ τόν Παπισμό! Κατόπιν αὐτῶν, εἶναι πολύ «κακός» - κατά τόν π. Παῖσιο - ὁ λογισμός, ὅταν λέει ὅτι ὁ Πάπας φαίνεται νά καθορίζει σέ ὀρισμένα θέματα τό θεολογικό λόγο κάποιων συγχρόνων ὀρθοδόξων θεολόγων; Ἡ τέλος πάντων, γιά νά τό ποῦμε πιό κομψά, ὅτι ὁ θεολογικός λόγος κάποιων - ἀσφαλῶς ὄχι ὄλων - Ὁρθοδόξων εἶναι ἀποτέλεσμα ... συμφωνίας μέ τόν Πάπα;

Γιά ὀρισμένους, δυστυχῶς, τό ζητούμενο σήμερα δέν εἶναι νά προσαρμόσουν τή δική τους συμπεριφορά στήν ἐκκλησιαστική μας παράδοση, ἀλλά νά «κόβουν καί ράβουν» τήν παράδοσή μας σύμφωνα μέ τούς στόχους πού αὐτοί ἔχουν θέσει... Καί ὅταν τὰ βρίσκουν δύσκολα μέ τήν πατερική διδασκαλία 10 αἰῶνων μετά το Σχίσμα - ἡ ὁποία στό σύνολό της εἶναι ἐναντίον τῶν Παπικῶν δογμάτων - τήν ἀκυρώνουν μέ τό θεολογικότατο ἐπιχείρημα ὅτι εἶναι ... πολεμική, ἐνῶ ἐμεῖς σήμερα εἴμαστε πλήρεις ... ἀγάπης!

Δ. Περιφρόνηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἢ Οἰκουμενική Κίνηση ;

Στήν προσπάθεια δικαιολογήσεως τῶν ἀντικανονικῶν συμπροσευχῶν ὁ καθηγητής ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτές εἶναι «ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς ἐπισήμου ἀποφάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας νά συμμετέχη δι' ἐκπροσώπων ... εἰς τὰ θεσμικά ὄργανα καί τὰς δραστηριότητας τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς κινήσεως διά τήν ἐνότητα τῶν χριστιανῶν» (Φειδᾶς, σ. 11).

Τίθεται λοιπόν ἓνα (ψευτο-)δίλλημα: περιφρόνηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἢ Οἰκουμενική Κίνηση; Εἶναι ὅμως ἔτσι τά πράγματα; Ἀσφαλῶς ὄχι! Ἡ ἀποψη τοῦ καθηγητοῦ εἶναι αὐθαίρετη! Διότι ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ σημερινή πραγματικότητα βεβαιώνουν ὅτι **μπορεῖ νά ὑπάρχει διαχριστιανικός διάλογος χωρίς συμπροσευχές μέ ἀπόλυτο σεβασμό στήν ἐκκλησιαστική μας παράδοση:**

1. Πάντοτε ἡ Ἐκκλησία στήν ἱστορία της συνδιαλεγόταν μέ σχισματικούς καί αίρετικούς ἀκόμα καί μέ ἑτεροθρήσκους, μέ πολλούς ἀπό τούς ὁποίους ἐκπληρώθηκε ἡ προσδοκία γιά ἔνωση. Καί ὅμως **πάντοτε ἐπιβαλλόταν ἡ θερμή καί ἔντονη προσευχή, ἀλλά ἀπαγορευόταν αὐστηρά καί ἡ ἀπλή συμπροσευχή!**
2. Τό ὅτι εἶναι ἐφικτό ἀλλά καί ἐπιβάλλεται νά συνδυάζονται διαχριστιανικές σχέσεις καί σεβασμός στήν ἐκκλησιαστική παράδοση ἄς ἀκούσουμε τόν ἔμπειρο στούς Θεολογικούς διαλόγους πρωτοπρεσβύτερο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου π. Θεόδωρο Ζήση, ὁ ὁποῖος προτείνει τήν μόνη ἀποδεκτὴ ἀπό τήν ἐκκλησιαστική τάξη συμπεριφορά: «Υπάρχει καί ἄλλος τρόπος διαλόγου καί προσεγγίσεως τῶν ἑτεροδόξων, χωρίς συμφυρμούς, συμπροσευχές καί συλλεΐτουργα. Ἡ κατ' οἰκονομίαν ἀπλή σωματική παρουσία, χωρίς καμία προσευχητική ἢ λειτουργική συμμετοχή ... Ἀκόμη καί κατά τή ἔναρξη τῶν θεολογικῶν συζητήσεων σέ κοινή συνδιάσκεψη (στή Φεργάρα), προσευχήθηκαν ξεχωριστά οἱ Λατίνοι καί ξεχωριστά οἱ Ὁρθόδοξοι, **τακτική πού τηρεῖται μέχρι σήμερα σέ μερικούς ἀπό τούς θεολογικούς διαλόγους**»¹⁷.
3. Σχετική εἶναι καί ἡ Ἀνακοίνωση τῆς 9/22-4-1980 τῆς Ἱερᾶς Ἐκτάκτου Διπλῆς Συνάξεως τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω «Περί τοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν», ὅπου μεταξύ ἄλλων παρακαλοῦσε τὸ Ἁγ. Ὁρος ὅπως εἰς τὸ ἐξῆς «**ὁ θεολογικός διάλογος οὐδόλως συνοδεύηται ἀπὸ συμπροσευχάς, συμμετοχάς εἰς τὰς λειτουργικάς καί λατρευτικάς συναξεῖς** ἐκατέρων καί λοιπὰς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νά δώσουν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέχεται τούς Ρωμαιοκαθολικούς ὡς πλήρη Ἐκκλησίαν καί τὸν Πάπαν ὡς κανονικὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης. Τοιαῦται ἐνέργειαι παραπλανοῦν καί τὸ Ὁρθόδοξον πλήρωμα καί τούς Ρωμαιοκαθολικούς, δίδοντες εἰς αὐτούς τήν ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν περὶ τοῦ τί φρονεῖ περὶ αὐτῶν ἡ Ὁρθοδοξία...»¹⁸.
4. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε, ἐπίσης, ὅτι μέχρι πολὺ πρόσφατα διεξαγόταν θεολογικός διάλογος μέ τίς **προχαλκηδόνιες Ἐκκλησίες**. Καί ὅμως ποτέ δέν τέθηκε θέμα συμπροσευχῆς μαζί τους, διότι οἱ ἐκκλησίες αὐτές σέβονται τήν ἐκκλησιαστική τάξη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου! Ἡ συμμόρφωση τῶν συμμετεχόντων στό θεολογικό αὐτό διάλογο μέ τήν κανονική παράδοση σέ τίποτα δέν παρεμπόδιζε τόν διάλογο αὐτό νά προχωρήσει. Γιά ποῖο λόγο λοιπόν νά μὴν ἐφαρμοσθεῖ καί αὐτή ἡ πρακτική στίς ἐπαφές μέ τούς Ρωμαιοκαθολικούς ἢ τούς Προτεστάντες;
5. Στό ἴδιο πνεῦμα τῆς προτάσεως τοῦ π. Θεοδ. Ζήση εἶναι καί ἡ προαναφερθεῖσα ἀπό 31 Ἰανουαρίου 1952 Ἐγκύκλιος τῆς ὑπὸ τόν Πατριάρχη Ἀθηναγόρα Πατριαρχικῆς Συνόδου πρὸς τούς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅπου ἀποτρέπει τούς ἐκπροσώπους τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν πού συμμετέχουν σέ θεολογικούς διαλόγους ἀπὸ τίς συμπροσευχές.
6. «τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον θεωρεῖ αὐτονόητον τήν κανονικὴν ἀπαγόρευσιν (τῆς συμπροσευχῆς μέ ἑτεροθρήσκους) καί τήν ἀποχήν ἀπ' αὐτῆς, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις τῆς συμπροσευχῆς συμπαρασύρει εἰς ἀπαγόρευσιν καί τόν διαθρησκειακόν

διάλογον» τονίζει και ό σημερινός Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος. **Κατά τόν Οικουμενικό Πατριάρχη μπορεί νά υπάρχει διάλογος και συνεργασία χωρίς συμπροσευχή!**

7. Αντίθετα, ή λογική του κ. Φειδᾶ περί ἀρρήκτου συνδέσεως τοῦ διαχριστιανικοῦ διαλόγου μέ τίς συμπροσευχές εἶναι εἰς βάρος τῆς ἴδιας τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Διότι μία προσπάθεια ή όποία οδηγεί σέ περιφρόνηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως δέν μπορεί νά εἶναι ἀποδεκτή ἀπό κανένα Ὁρθόδοξο! Ἐνας διάλογος ό όποῖος θεμελιώνεται στήν παράβαση τῶν Ἱ. Κανόνων δέν μπορεί νά ἔχει τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, παρά τήν όποια καλή διάθεση τῶν ἐμπλεκομένων! Τελικά σέ τί εἶδους Ὁρθόδοξη μαρτυρία προβαίνουν οἱ συμμετέχοντες σέ μία διαδικασία πού περιφρονοῦνται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων και ή μακραίωνη παράδοση και ζωή τῆς Ὁρθοδοξίας; Ἐνας τέτοιος διάλογος εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἀποτυχημένος και δέν μπορεί νά γίνει ἀποδεκτός ἀπό τήν ἐκκλησιαστική συνείδηση!
8. **«Κάνουμε μόνο ζημιᾶ και ἀντιθέτως δέν βοηθοῦμε καθόλου τόν διάλογο»** λέει ἀπερίφραστα ό Ἀρχιεπίσκοπος Αὐστραλίας Στυλιανός – ἐπί εἰκοσαετία συμπρόεδρος στόν Ἐπίσημο Θεολογικό Διάλογο μέ τούς Ρωμαιοκαθολικούς – ἀναφερόμενος σέ όρισμένες συμπροσευχές τίς όποῖες και χαρακτηρίζει ὡς «λάθη τραγικά» πού ἔχουν σοβαρές συνέπειες: **«δυστυχῶς δημιουργοῦν πολύ θόρυβο, πολλή ζημιᾶ, χωρίς νά ἔχουμε ἀπολύτως κανένα κέρδος.** Ἔτσι δίνουμε τήν ἐντύπωση ότι σπεύδουμε νά κάνουμε μία Intercommunio, μία μυστηριακή κοινωνία μέ τούς ἑτεροδόξους ... κάνουμε μόνο ζημιᾶ και ἀντιθέτως δέν βοηθοῦμε καθόλου τόν διάλογο»¹⁹.
9. Τέλος ή συμμόρφωση μέ τούς Ἱ. Κανόνες και ή ἄρνηση τῶν Ὁρθοδόξων ἐκπροσώπων νά συμμετέχουν σέ κοινή Θ. Λειτουργία (intercommunio, Λειτουργία τῆς Lima) - παρά τήν ἐπιμονή τῶν ἑτεροδόξων - σέ τίποτα δέν ἐμπόδισε, οὔτε στό ἐλάχιστο, τό διάλογο μέ τούς ἑτεροδόξους. Γιατί νά μήν τηρηθεῖ ή ἴδια στάση για κάθε μορφῆς συμπροσευχή;

Ε. Οἱ συμπροσευχές μέ τούς αίρετικούς και ό λαός τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἴδιος ό καθηγητής συνομολογεῖ ότι ή αὐστηρότητα τῆς Ἐκκλησίας για τήν ἐν τῇ λατρείᾳ ἐπικοινωνία μέ αίρετικούς κατά τόν δ' αἰ. ὀφείλετο ἀποκλειστικά σέ ποιμαντικούς λόγους προστασίας τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος τοῦ λαοῦ. Βέβαια ὑποστηρίζει ότι ἐξέλειπαν πλέον οἱ κίνδυνοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης και ὑπονοεῖ ότι σήμερα δέν υπάρχει κανένας λόγος για τήν ἀπαγόρευση τῆς συμπροσευχῆς μέ τούς αίρετικούς στά πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως!

Ἀσφαλῶς δέν ὑφίστανται οἱ κίνδυνοι τοῦ δ' αἰ. Σήμερα ὁμως τά πράγματα εἶναι πολύ πιό σοβαρά και ἐπικίνδυνα· δέν υπάρχει, ὅπως παλαιότερα, ό κίνδυνος ἀποχώρησης ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία και ἔνταξης στή Ρωμαιοκαθολική, ἀλλά ἕνας πολύ σοβαρότερος: ή ἀλλοίωση τοῦ Ὁρθοδόξου αισθητηρίου. Σήμερα, στήν ἐποχή τῆς ἐκκοσμικεύσεως, υπάρχει μία αὐξανόμενη ἀδιαφορία για τήν πίστη, πού τελικά σημαίνει ἀδιαφορία για τό ἴδιο τό εὐαγγελικό μήνυμα. Τό σύνθημα τῆς νέας ἐποχῆς εἶναι πολύ πιό ἐπικίνδυνο ἀπό όποιαδήποτε αίρεση τοῦ παρελθόντος: «όλοι οἱ δρόμοι οδηγοῦν στό Θεό· κανένας δέν δικαιοῦται τήν ἀποκλειστικότητα· ὅλες οἱ θρησκείες εἶναι τό ἴδιο και καμία θρησκεία δέν μπορεί νά ἰσχυριστεῖ ότι ἐκφράζει ὀλόκληρη τήν ἀλήθεια· παντοῦ υπάρχει μέρος τῆς ἀλήθειας· δέν ἔχει σημασία τί πιστεύει ό καθένας». Εἶναι προφανές ότι ή ἀντίληψη αὐτή ἀνατρέπει τήν οὐσία τῆς Ἐκκλησίας και ἀλλοιώνει τό Ὁρθόδοξο ἦθος τῶν πιστῶν, διότι ἀποτελεῖ καθολική ἄρνηση τοῦ Εὐαγγελίου, ἀφοῦ οδηγεί σέ ἄρνηση τοῦ μοναδικοῦ Σωτήρα και Λυτρωτῆ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βέβαια, θέλω νά πιστεύω, ότι κανένας ἀπό τούς Ὁρθοδόξους ποιμένες δέ συμεριζεται τή «θεωρία τῶν κλάδων» και γενικότερα τή διδασκαλία τῆς νέας ἐποχῆς, ἀκόμα και ἂν κάποιες διατυπώσεις τοῦ λόγου ἐπιτρέπουν και ἄλλες ἀναγνώσεις (πχ. περί τῶν δύο πνευμόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ!).

Όμως υπάρχει σοβαρό πρόβλημα όταν οί Ὀρθόδοξοι Ποιμένες, καί μάλιστα οί τά πρῶτα φέροντες, δίνουν τήν ἐντύπωση στόν ἀπλό λαό ὅτι δέν πρέπει νά προτάσεται ἡ ἀλήθεια τῆς πίστεως, ὅτι δέν ἔχει καί πολλή σημασία τό δόγμα, ἀρκεῖ νά εἶμαστε «ἀγαπημένοι». **Ἄλιμονο ὅταν τίθεται σέ ἀντιδιαστολή ἡ ἀκρίβεια τῆς πίστεως καί ἡ ἀγάπη!**

Αὐτό βέβαια δέ λέγεται πλέον ρητῶς (εὐτυχῶς δέν ἐπαναλήφθηκαν οί ἀτυχεῖς (;) φράσεις τοῦ Ἀθηναγόρα), ἀλλά ὁ πιστός λαός, πού δυστυχῶς δέν γνωρίζει πολλά γιά τήν πίστη του, ὅταν βλέπει τούς ἡγέτες τῶν αἱρέσεων νά παρίστανται καί νά συμμετέχουν ἐνεργά στήν Ὀρθόδοξη λατρεία καί τούς Ὀρθόδοξους Ἐπισκόπους νά συμπροσεύχονται συχνά-πυκνά μέ τούς αἰρετικούς ἐνδεδυμένοι ἄμφια (ὁ λαός καί τό μανδύα τό θεωρεῖ λειτουργικό ἔνδυμα), **τό μήνυμα πού παίρνει εἶναι ὅτι δέν ἔχει σημασία τί πιστεύουμε, δέν ἔχουν σημασία οί διαφορές στήν πίστη, ἀφοῦ ὅλοι τό ἴδιο εἶμαστε καί ὅλοι μποροῦμε ἀπό κοινού νά στεκόμαστε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ συμπροσευχόμενοι.** Εἶναι προφανές ἡ ζημιά πού γίνεται, καί μετά ἄς κάνουμε ὅσα κηρύγματα θέλουμε γιά τή μοναδικότητα τῆς Ὀρθοδοξίας καί τήν ἀξία τῆς ἀληθοῦς πίστεως κοκ. Ἡ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας ἔχει ἤδη ἀλλοιωθεῖ! Καί ἔτσι φτάσαμε – γιά νά χρησιμοποιήσω περιστατικό ἀπό τήν πόλη μου – θεολόγος καθηγητής, αὐτοπροβαλλόμενος ὡς ὑπέρμαχος τοῦ διεκκλησιαστικοῦ διαλόγου, νά μή βλέπει τό παραμικρό ἐκκλησιολογικό πρόβλημα ἄν κάποιος Ὀρθόδοξος συστηματικά, κάθε Κυριακή, ἐκκλησιάζονται καί ψάλλουν στο Ρωμαιοκαθολικό Ναό τῶν Πατρῶν! Αὐτό δέν εἶναι σχετικοποίηση τῆς πίστεως, πλήρης ἀμβλυνση τοῦ ὀρθόδοξου αἰσθητηρίου, πλήρης καταστροφή τῶν ἐκκλησιολογικῶν ἀντανεκλαστικῶν; Πραγματικά ἡ κορύφωση τῆς τραγικότητας καί τῆς σύγχυσης – καί μάλιστα στό λόγο θεολόγου! Γιά τό κατάντημα αὐτό δέν ἔχουν εὐθύνη οί τά πρῶτα φέροντες τῆς Ἐκκλησίας μας καί συμπροσευχόμενοι μέ τούς ἑτεροδόξους εὐκαίρως-ἀκαίρως;

Ἐκτός ἄν ὅλες αὐτές οί συμπροσευχές γίνονται ἐπίτηδες γιά νά προκαλέσουν καί κυρίως νά διαμορφώσουν ἕνα τέτοιο ἦθος στούς πιστούς μας, ὥστε νά ἐξλειφθεῖ κάθε ἀντίσταση στά σχέδια κάποιων! Μήπως, δηλαδή, κάποιος γιά τό μόνο πού ἐνδιαφέρονται εἶναι νά πραγματοποιηθεῖ πάση θυσία μία, ὅποιασδήποτε μορφῆς, «ένωση τῶν Ἐκκλησιῶν». Καί ὡς μοναδικό δρόμο ἐπέλεξαν τή θεωρία-μεθόδευση πού, κατά τόν Μητροπολίτη Τυρολόης (τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου) κ. Παντελεήμονα, «διετυπώθη ὑπό τινῶν Ρωμαιοκαθολικῶν συνέδρων» στή Β' Βατικανή Σύνοδο ὅτι "ἡ ἔνωσις θά ἐπιτευχθεῖ σταδιακῶς καί οὐχί διά διαπραγματεύσεων ἐκκλησιαστικο-θεολογικῶν σέ τρία στάδια : α) φιλία καί ψυχολογική προπαρασκευή (σημ. συντ: ἔχει ἤδη συντελεσθεῖ), β) μερική μυστηριακή κοινωνία (σημ. συντ: συντελεῖται διά τῶν συμπροσευχῶν) καί γ) πλήρης μυστηριακή κοινωνία"»²⁰. Μήπως ἐκεῖ συστηματικά ὀδηγεῖ ἡ περιφρόνηση τῆς κανονικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἀπλῶς δέν ὁμολογεῖται ;

¹ Ὀλόκληρο τό ἄρθρο στή διαδικτυακή τοποθεσία : www.alopsis.gr/alopsis/feidas.pdf

² Ἰω. Σταματάκου, Λεξικόν τῆς Αρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης (Ἀθήναι 1972), σ. 950.

³ G.W.H. Lampe, A Patristic Greek Lexicon, (Ὁξφόρδη 1961), σ.σ. 1290, 1325-1326.

⁴ Πράξ. 26, 29. Ρώμ. 9, 3. 2 Κορινθ. 13, 7, 9. Ἰακ. 5, 16. 3 Ἰωάν. 2.

⁵ PG 140, 620^A.

⁶ Σ. Μπιλάλη, Ὀρθοδοξία καί Παπισμός, (Ἀθήναι 1969), τ. Β' σ. 367.

⁷ Ἰ. Καρμίρη, Τά Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1953, σ.σ. 905-925.

⁸ Ἰ. Πόποβιτς, «Ὀρθοδοξία καί "Οἰκουμενισμός". Μία Ὀρθόδοξος γνωμάτευσις καί μαρτυρία», στό Κοινωνία, 18,2 (1975), σ. 98.

⁹ «Ἐγκύκλιος πρὸς τούς Προκαθημένους τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν» (31 Ἰανουαρίου 1952), στό : Καρμίρη, Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα, σ.σ. 962-963.

¹⁰ Β. Ἀρχοντῶνη, Περί τήν κωδικοποίησιν τῶν Ἱ. Κανόνων καί τῶν κανονικῶν διατάξεων ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 73.

¹¹ Ὀρθόδοξος Τύπος, φ. 1334/24.9.99.

-
- ¹² Αναλυτικότερα βλ. Αν. Γκοτσοπούλου, «[οὐ δεῖ αἵρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς συνενύχασθαι](#)», Πάτρα 2008, σ. 56-114, ὅπου καί σχετική βιβλιογραφία.
- ¹³ Για νά θυμηθοῦμε ὀλοκλήρους τούς ὕμνους: «**Κωνσταντίνου ἡ πόλις, Πρωτοκλήτου λυχνία τε ἄγει ἑορτήν λαμπροφόρον δεχομένη τόν Πρόεδρον, Ρωμαίων Ἐκκλησίας τῆς σεπτῆς, καθέδρας Κορυφαίου μαθητοῦ, φιλαδέλφω διαθέσει τε ἐκ ψυχῆς, εὐξώμεθα γηθοσύνως : Μείνον, Παράκλητε, ἐν ἡμῖν, ἄγων ἡμᾶς πρός σὴν ἀλήθειαν, ἴν' ὁμοφώνως στόματι ἐνί, καρδία Σέ δοξάζωμεν**» καί «**Ναῦς, ἡ πάντιμος Ὁρθοδοξίας ἀγλαΐζεται νῦν δεχομένη, ἐκ Δυσμῶν σεπτόν Ποιμένα καί Πρόεδρον καλλιερῶσα δ' εὐσήμως εὐφραίνεται ἐν εὐσεβείᾳ Χριστόν ἱκετεύουσα: Τῇ δυνάμει σου τόν κόσμον σου περιφρούρησον ἐν' ὁμονοίᾳ συντηρῶν ὡς ὑπεράγαθος**» καί τήν δέση: «**Ἔτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ Ἀγιωτάτου Ἐπισκόπου καί Πάπα Ρώμης Βενεδίκτου καί τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί Πατριάρχου ἡμῶν Βαρθολομαίου καί ὑπέρ τοῦ κατευθυνθῆναι τά διαβήματα αὐτῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν!**»
- ¹⁴ Π. Σημάτη, Εἶναι αἵρεση ὁ Παπισμός; Τί λένε οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι καί οἱ Ἄγ. Πατέρες, σ.σ. 23-56.
- ¹⁵ Ἀνωνύμου, Ὁ πειρασμός τῆς Ρώμης, ἔκδ. Ι.Μ.Κουτλουμουσίου, σ.σ. 85-115.
- ¹⁶ Καρμίρη, Δογματικά καί Συμβολικά Μνημεῖα, σ.σ. 932-946.
- ¹⁷ Θ. Ζήση, «Γιά τή συμπροσευχή Πατριάρχου καί Πάπα ποιά σύνοδος θά ἐπιβάλλει τήν κανονικότητα;», Θεοδρομία, 6,2 (2004), σ.σ. 174-175.
- ¹⁸ Ἰερᾶς Ἐκτάκτου Διπλῆς Συνάξεως τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἄθω, «Περί τοῦ Διαλόγου Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν», Κοινωνία, 23,2 (1980), σ.σ. 126-127.
- ¹⁹ Στυλιανοῦ, Ἀρχιεπισκόπου Αὐστραλίας, «Ὁ μεταξύ Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν Θεολογικός Διάλογος, Προβλήματα καί προοπτικές», Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 29 (1986-1989), σ.σ. 22-24.
- ²⁰ Π. Ροδόπουλος, Μητρο. Τυρολόης καί Σερεντίου, στό Π. Σημάτη, Ἡ Πατερική στάση στούς θεολογικούς διαλόγους καί ὁ Οἰκ. Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, Τρίκαλα-Ἀθήνα 2008, σ. 51.